

Peter of Auvergne on Memory.
**An Edition of the *Quaestiones super De memoria et
reminiscentia*¹**

David Bloch

Manuscripts

The set of *quaestiones* edited below has been transmitted in two different copies extant in three manuscripts:

O = Oxford, Merton College 275: ff. 217v-221r (*olim* 213v-217r). 13th or 14th century. Inspected in September 2007. Descriptions: Coxe (1852) 108-9; Powicke (1931) 108-9; van Steenberghen (1931) 11-13; Schooner (1985) 138-9; White (1986, 2) i-iii; de Leemans (2004) 134-6. R. M. Thomson is currently preparing a descriptive catalogue of the medieval Merton mss.; I have had access to the part concerned with this ms. The ms. 275 has recently been refoliated.

R = Roma, Biblioteca Angelica 560: ff. 105r-106v (qu. 1-9); *ibid.* 549: ff. 98r-99v (qu. 9-16). 15th century. Inspected in September 2007. Descriptions: Narducci (1893) 243; Pinborg (1967); White (1986, 2) iii-v. As shown by Pinborg, the text transmitted in these two mss. is actually a single one that has been wrongly separated into two mss. Thus, the single siglum **R** for both is appropriate.

*Text and different recensions*²

The two versions of the *Quaestiones super De memoria et reminiscentia* differ only slightly in content. The few instances of major divergences are apparently always the results of corruptions³ or interpretive efforts by

¹ My work with the present article has been assisted in different ways by Sten Ebbesen, Rodney M. Thomson, Marco Toste, Kevin White, Julie von Müllen's Foundation (funding my travels to Oxford and Rome) and the staff of Merton College's Library, Oxford (particularly Julia Walworth), and of the Biblioteca Angelica, Rome (particularly Mirella Fidomanzo). I am grateful to all of them for their help.

² For a philosophical analysis of the text, see Bloch (2007) 207-19.

³ Cf. e.g. qu. 14 (1.1): *reminiscentia* **O** (twice): *memoria* **R** (twice).

the author/scribe of **R** (see below).¹ Thus, originally they were clearly the work of a single man.

Still, there are some remarkable differences between the two versions. In particular, one should note that they presuppose different numbers of *lectiones*. For whereas **O** presupposes 4 lessons,² **R** was apparently used throughout 6 lessons.³ This proves that the two versions were used in different teaching contexts. Furthermore, to my mind, the two versions exhibit somewhat different kinds of style. **O** is clearly the less polished text. It often displays a rather brief text in which the arguments are not always explicitly stated, and sometimes, if the transmission is correct, even the syntax is dubious.⁴ **R**, on the other hand, presents a longer and more explicit text in which the arguments are usually more clearly presented. Still, **R** is no less corrupt than **O**, and at crucial points it certainly has the less reliable text. Also, in terminology the two mss. differ on a few but significant points.⁵ Finally, it must also be noted that the introduction is found only in **O**. This introduction is much more corrupt than the rest of the text, and since it is not an original work but rather an abbreviated version of Aquinas' introduction to his *Sententia de memoria*, it is most likely, I think, that the author or a later copyist simply took it from a copy of Aquinas' commentary and altered it slightly.

As regards the nature of the *quaestiones*, I agree with Kevin White⁶ that they derive from what was originally a 13th-century scholar's oral teaching. This is especially clearly seen in the case of **O** in which I interpret the sometimes dubious syntax as a reflection of the original oral presentation, and **R** too contains a few examples.⁷ On the other hand, as will be clear from the passages already cited in the notes and from the

¹ Cf. e.g. qu. 2 (3): *memorari O, reminisci R*.

² **O**: Lesson 1 = qu. 1-4; lesson 2 = qu. 5-9; lesson 3 = qu. 10-13; lesson 4 = qu. 14-16.

³ **R**: Lesson 1 = qu. 1-3; lesson 2 = qu. 4-6; lesson 3 = qu. 7-8; lesson 4 = qu. 9-11; lesson 5 = qu. 12-13; lesson 6 = qu. 14-16.

⁴ Cf. e.g. qu. 7 (3): *statim* (unnecessarily repeated); qu. 11 (1.1): *illud* (unnecessarily repeated); qu. 12 (3): *quod* (unnecessarily repeated).

⁵ In particular, one should note that the estimative faculty of the soul is called *aestimativa* in **O**, whereas **R** has *exstimativa*.

⁶ White (1986, 2) v-vii.

⁷ Cf. e.g. qu. 2 (*ad* 1.2) in which *quod* is unnecessarily repeated.

critical apparatus, both texts contain errors of a kind that exclude the possibility that they present the authors own copy. The *quaestiones*, then, are probably either copies of the original lecture notes, or notes taken down by students.

The relationship between the two mss. and their texts must then be one of two: (1) **R** is a reworked version of **O** or a ms. that descends from **O**; (2) both **O** and **R** descend independently from the same original source. I cannot decide with any degree of certainty which of these is correct, but, as pointed out above, **R** contains errors that seem to indicate a mistaken interpretation of a text similar to the one in **O**, while **O** does not seem to contain such errors. Therefore, I tend to think that solution 1 is correct.

Authorship

The questions on the *De Memoria* are transmitted anonymously in both versions. A later hand has noted *Secundum Petrum de Alvernia* at the beginning of the text in **O** (f. 217vb), but this is almost certainly the scribe's own conclusion based on the fact that both the previous *Quaestiones super De sensu et sensato* and the following *Quaestiones super De somno et vigilia* are explicitly attributed to Peter. Still, in the absence of evidence to the contrary, this conclusion is reasonable. Considering the almost complete identity of the two versions, the original author must have been one, and arguments in favour of Peter of Auvergne can in fact be produced.

Pinborg pointed out that question 3 (*Utrum scientia possit esse sperativa vel de futuris*) contains the exact same thoughts on this subject as the ones presented in Peter's commentary on the *De Interpretatione*.¹ White further argued that the striking similarity with — perhaps even dependence on — Aquinas' *Sententia de memoria* is a further indication of Peter's authorship, since he is known to draw rather heavily on St. Thomas; as is well-known, he even completed several of the latter's Aristotelian commentaries. And finally, a simple comparison of style and structure in the *quaestiones super De memoria* with the questions on *De Sensu* and *De Somno* explicitly attributed to Peter in **O** indicates that

¹ Pinborg (1967) 382. But, as he also points out, Aquinas deals similarly with this matter, so the views are not completely original.

all these questions were produced by the same author.¹ The only evidence to the contrary that I know of is circumstantial. In the *De Sensu* questions in **O**, the question *Utrum sermo sit naturalis homini* (qu. 14) is determined to the contrary (*respondeo ad hoc quod non est aliquis sermo qui insit homini a natura*).² However, in a similar question *Utrum sermo insit homini a natura* found in a series of questions on the *Politics* that should perhaps be attributed to Peter the author gives an affirmative answer (*dico quod sermo inest homini a natura ...*).³ Even though the solution in both cases draws on the same view of human beings as rational beings, this *quaestio* does seem to cast doubt on Peter's authorship of either the *De Sensu* questions or the *Politics* questions. And if the former could somehow be shown not to have been written by Peter, then the case in favour of the *De Memoria* questions would simultaneously be weakened.

Still, since the *De Sensu* questions are explicitly attributed to him and no strong argument to the contrary exists, I accept Peter of Auvergne as the original author/teacher who produced the questions on the *De Memoria*. However, since the two versions in **O** and **R** were used in different ways (that is, divided into different numbers of lessons), and since the styles of the two versions are different, there is at least the possibility that the teacher was not the same in both cases. White has argued that the two texts are both by Peter but exemplifying courses held at different times.⁴ Considering the stylistic differences, it is at least equally plausible that **R** represents another scholar's reworked version of Peter's course.

Ratio edendi

Both versions of the questions are somewhat corrupt, and I have emended quite a few passages. At other times, I have left the text as transmitted in the mss. but suggested a possible emendation in the apparatus. I have imposed my own orthography, punctuation and

¹ White (1986, 2) xiv-xv.

² See White (1986, 2) 30-2.

³ See ms. Bologna, BU 1625: f. 64rb. I owe my information about this ms. and the relevant *quaestio* to Marco Toste.

⁴ White (1986, 2) viii-ix.

paragraphing on both texts. Since the texts were used in different contexts — and perhaps by different men —, I print both texts side by side: the text of **O** in the left column, that of **R** in the right. The *apparatus criticus* to each text is similarly printed below the text of the relevant ms., while there is only a single *apparatus fontium* performing its function for both mss.

I should mention that I have benefited much from Kevin White's preliminary edition in his 1986 doctoral thesis. I have generally tried to credit him in the apparatus with the emendations that were not directly derived from the other ms. In the latter cases, that is, when **O** is emended with the reading of **R** and vice versa, I usually note only that the correction has been made.

Bibliography

- Bloch, D. (2007). *Aristotle on Memory and Recollection. Text, Translation, Interpretation, and Reception in Western Scholasticism*, Philosophia Antiqua 110, Leiden & Boston.
- Coxe, H. O. (1852). *Catalogus Codicum MSS. qui in Collegiis Aulisque Oxoniensibus hodie Adservantur*, vol. I, Oxford.
- de Leemans, P. (2004). "Peter of Auvergne on Aristotle's *De Motu Animalium* and the MS Oxford, Merton College 275", *Archives d'Histoire Doctrinale et Littéraire du Moyen Age* 71: 129-202.
- Narducci, H. (1893). *Catalogus Codicum Manuscriptorum Bibliothecae Angelicae*, vol. I, Rome.
- Pinborg, J. (1967). "Die Handschrift: Roma Biblioteca Angelica 549 und Boethius de Dacia", *Classica & Mediaevalia* 28: 373-93.
- Powicke, F. (1931). *The Mediaeval Books of Merton College*, Oxford.
- Schooner, H. V. (1985). *Codices Manuscripti Operum Thomae de Aquino, Tom. III: Bibliothecae Namur-Paris*, Montreal & Paris.
- van Steenberghen, F. (1931). *Siger de Brabant d'après ses oeuvres inédites*, vol. I, Louvain.
- White, K. (1986). "Two Studies Related to St. Thomas Aquinas' Commentary on Aristotle's *De Sensu et Sensato*, Together with an Edition of Peter of Auvergne's *Quaestiones super Parva Naturalia*, vols. 1-2", Doctoral Dissertation, University of Ottawa.

Index Quaestionum

1. *Utrum sit scientia de memoria separata a scientia de anima, supposito quod de illa sit scientia.*
2. *Utrum tardi ad inveniendum vel discendum sint bene memorativi.*
3. *Utrum scientia possit esse sperativa vel de futuris.*
4. *Utrum memoria sit praeteritorum solum.*
5. *Utrum intellectus intelligat sine fantasmate.*
6. *Utrum intellectus substantiam quantam possit intelligere absque quantitate.*
7. *Utrum species remaneant et conserventur in intellectu.*
8. *Utrum in intellectu sit virtus memorativa.*
9. *Utrum virtus memorativa, aestimativa et fantastica differant a sensu communi.*
10. *Utrum memoria insit omnibus animalibus.*
11. *Utrum ad actum memorandi requiratur oblivio rei de qua est memoria.*
12. *Utrum pueri sive noviter geniti sint immemores aut bene memorabiles.*
13. *Utrum tardi sint bonae memoriae.*
14. *Utrum reminiscentia sit iterum addiscere vel iterum invenire.*
15. *Utrum reminiscentia differat a memoria.*
16. *Utrum reminiscentia sit passio partis intellectivae vel sensitivae.*

Abbreviations and Critical Signs

[album]	album <i>delendum esse puto.</i>
<album>	album, <i>quod numquam in codice vel codicibus fuit, addendum esse puto.</i>
\album/	album <i>secundario (inter lineas vel in margine) inseruit scriba.</i>
†album ac†	verba album ac <i>corrupta esse puto.</i>
...	vox quam vel litterae quas <i>legere nequivi.</i>
alb()	quae litterae post alb <i>scribendae sint propter compendium non liquet.</i>
a.c.	<i>ante correcturam.</i>
p.c.	<i>post correcturam.</i>
add.	<i>addidit.</i>
om.	<i>omisit.</i>
cf.	<i>confer, conferend-us/a/um etc.</i>
Arist.	<i>Aristoteles, textus Aristotelicus.</i>
Cat.	<i>Categoriae.</i>
Phys.	<i>Physica.</i>
An.	<i>De Anima.</i>
Mem.	<i>De Memoria et Reminiscentia.</i>
Metaph.	<i>Metaphysica.</i>
EN.	<i>Ethica Nicomachea.</i>
Cic.	<i>Cicero.</i>
De inv.	<i>De Inventione Rhetorica.</i>
Avic.	<i>Avicenna.</i>
An.	<i>Liber de anima (ed. van Riet).</i>
Aver.	<i>Averroes.</i>
Comp. Mem.	<i>Compendium libri De memoria et reminiscencia (ed. Shields).</i>
Thom. Aquin.	<i>Thomas Aquinas.</i>
Sent. Sens.	<i>Sententia de sensu et sensato, tractatus I (ed. Leonina).</i>
Sent. Mem.	<i>Sententia de sensu et sensato, tractatus II (= Sententia de memoria et reminiscencia) (ed. Leonina).</i>

Petrus de Alvernia
Quaestiones super De memoria et reminiscentia

O = Oxford, Merton College 275: 217vb-221ra : R = Rome, Bibl. Angelica 560: 105rb-106vb (quaestiones 1-9: expl.: ... *et iudicat inter*) & Rome, Bibl. Angelica 549: 98ra-99va (quaestiones 9-16: inc.: *ea differentiam. Abeunte* ...)

***Prohemium*¹**

Sicut dicit Philosophus septimo² De historiis animalium,^a natura paulative procedit de inanimatis ad animata³ ita quod prius invenitur genus inanimatorum, et hoc sicut imperfectum prius est perfecto. Deinde invenitur genus plantarum quod se habet ad animalia⁴ sicut inanimatum,⁵ ad inanimata autem comparatum videtur esse animatum. Et sunt prius animalibus⁶ et posterius inanimatis,⁷ sicut imperfectum⁸ prius est perfecto, et hoc facit natura secundum ordinem quemdam. Similiter autem quaedam animalia⁹ immobilia sunt¹⁰ et nutrimentum habent ex ipsa terra, sicut et plantae nutrimentum ex terra est, et in hoc conveniunt. Differunt tamen in hoc quod ista sunt sentientia,¹¹ et alia non. Et ideo a plantis ad animalia quodam continuo ordine progreditur natura. Similiter est de istis per comparisonem ad animalia perfecta. Sunt enim ante haec sicut imperfectum ante perfectum, et communicant utraque in sensu et vita, licet diversimode, sicut manifestum est.

Eodem modo invenitur in progressu istorum animalium perfectorum sive progressivorum, sive¹² ab istis ad hominem; sunt enim prius secundum generationem et posterius secundum perfectionem. In isto autem progressu ab animalibus ad hominem quaedam inveniuntur in quibus aliqua similitudo rationis apparet. Cum enim prudentia sit propria virtus hominis (est enim prudentia recta ratio agibilium, ut dicitur in sexto Eticorum^b), inveniuntur quaedam animalia quamdam prudentiam participare, non ex eo quod habent rationem, sed ex eo quod instinctu naturae moventur¹³ per apprehensionem sensitivae partis ad quaedam

1 prohemium] *hoc prohemium om.* R. || 2 septimo] sexto O. || 3 animata] *an animalia duce commento Thomae Aquinatis scribendum?* || 4 animalia] White : animata O. || 5 inanimatum] *an inanimatum <ad animata> scribendum?* || 6 animalibus] animatis O. || 7 inanimatis] White : animatum O. || 8 imperfectum] White : perfectum O. || 9 animalia] White : animata O. || 10 sunt] et nu post sunt del. O. || 11 sentientia] White : vivencia O. || 12 sive] scilicet *malim.* || 13 moventur] White : movet O.

a Arist., HA. VIII.1, 588b4-5. || b cf. Arist., EN. VI.5, 1140a24-b30.

opera facienda ac si ex ratione operarentur. Pertinet autem ad prudentiam ut per eam prudens dirigatur \in his/, quae imminēt sibi facienda ex consideratione¹ non solum praesentium, sed praeteritorum. Unde Tullius in sua Rhetorica^a partes prudentiae ponit non solum providentiam per quam futura disponuntur,² sed etiam intelligentiam per quam considerantur praesentia, et memoriam per quam apprehenduntur³ praeterita. Unde in aliis animalibus in quibus invenitur prudentiae similitudo necesse est ea esse participantia non solum sensum praesentium, sed etiam memoriam praeteritorum. Et ideo Philosophus dicit in primo⁴ Metaphysicae^b quod quibusdam animalibus inest memoria ex sensu, et propter⁵ hoc prudentia sunt.

Sed sicut prudentiam imperfectam habent <respectu>⁶ hominis, ita etiam memoriam. Nam alia animalia memorantur⁷ tantum, homines autem memorantur /O 218ra/ et reminiscuntur. Et ideo gradatim Aristoteles post librum in quo determinavit de sensu, qui est communis omnibus animalibus,⁸ determinat de memoria et reminiscētia, quorum alterum invenitur in solum hominibus,⁹ scilicet reminiscētia, alterum autem, scilicet memoria, in his et in animalibus perfectis et imaginantibus solum in absentia sensibilis.

Dividitur autem iste liber in partes duas etc.^c

1 consideratione] *White* : consuetudine O. || 2 disponuntur] disponit a.c. O. || 3 apprehenduntur] apprehendit a.c. O. || 4 primo] an principio scribendum? Vide *Thom. Aquin., Sent. Mem. (ed. Leonina)*, p. 104a. || 5 propter] per a.c. O. || 6 respectu] *White* : om. O. || 7 memorantur] memoratur O. || 8 animalibus] post animalibus verba determinavit de sensu, qui est communis omnibus animalibus iterata sed del. O. || 9 solum hominibus] hominibus solum vel solis hominibus malim.

a *Cic., De inv. II.53.* || b *Arist., Metaph. I.1, 980a27-b25.* || c Dividitur autem iste liber in partes duas etc.] cf. *Thom. Aquin., Sent. Mem. (ed. Leonina)*, p. 104a (l. 44).

Quaestio 1

Quaeritur primo utrum de memoria sit scientia separata a scientia de anima, supposito quod de illa sit scientia.

1. Quod non probatio:

1.1. Quia cuius est considerare subiectum, eius est considerare accidentia et potentias. Sed ad scientiam de anima pertinet considerare de anima, quae est subiectum memoriae et huiusmodi potentiarum; est enim memoria operatio ipsius animae. Quare etc.

2. Oppositum apparet per Aristotelem,^c qui tradit nobis <istam> scientiam separatam.

3. Dicendum quod de memoria et reminiscentia est scientia separata a scientia de anima, quia in scientia de anima consideratur de anima secundum se et de potentiis principalibus et de operationibus secun-

Quaestio 1

"Reliquorum¹ autem etc."^a

Circa istum librum, supposito quod de memoria sit scientia, quaeritur utrum sit separata a scientia de anima.

1. Arguitur quod non:

1.1. Quia cuius est considerare subiectum, eius est considerare passiones et accidentia per se, ut dicitur in *Physicis*.^b Sed ad scientiam de anima pertinet considerare de anima, quae est² subiectum potentiarum et accidentium animae. Cum ergo memoria sit quaedam potentialis operatio animae, videtur quod [de] scientia de memoria non debet separari a scientia de anima.

2. Oppositum patet. Aristoteles^c istam scientiam separat a scientia de anima.

3. Dicendum quod scientia de memoria et reminiscentia separata est a scientia de anima. In scientia enim de anima consideratur de anima secundum se et de potentiis principalibus et operationibus se-

1 Reliquorum] Relicorum R. || 2 est] po post est del. R.

a "Reliquorum autem etc." Arist., *Mem.* 1, 449b4. || b Arist., *Phys.* II.2, 193b26-8. || c cf. Arist., *Mem.* 1, 449b9-15.

dum quod sunt ipsius animae, et non determinantur ibi omnia, quae possunt determinari de istis potentiis et operationibus. Unde, qualis dispositio corporalis exigatur ad operationes animae non docet Aristoteles in libro De anima, sed illud docet in Parvis libris naturalibus, sicut dicit Philosophus in De sensu et sensato.^a Ideo scientia de memoria est separata.

Ista tamen scientia secundum Graecos^b est pars scientiae de sensu et sensato et sub ipsa reponitur, quia memoria est virtus sensitiva, et etiam memorari¹ ad virtutem sensitivam pertinet. Verumtamen haec scientia potest distingui a scientia de sensu² in hoc quod in scientia de sensu determinatur de sensu secundum quod est communis omnibus animalibus perfectis et imperfectis, haec autem non, quia memoria inest omnibus animalibus perfectis solum/, reminiscencia <autem> solum hominibus.

cundum quod sunt ipsius animae, et ideo non determinantur ibi omnia quae de istis potentiis et operationibus possunt determinari. Unde, qualis dispositio corporalis/ requiratur ad operationes animae non docet Aristoteles in libro De anima, sed illud docet in Parvis libris naturalibus, sicut dicit in libro De sensu et sensato.^a Et ideo haec scientia est scientia separata a scientia libri De anima.

Secundum tamen Graecos^b haec scientia est pars libri De sensu et sensato et reponitur sub ea, quia memoria est virtus sensitiva, et etiam reminisci ad virtutem sensitivam pertinet, et non ad intellectivam¹ nisi per accidens, ut postea patebit. Unde haec scientia potest distingui a scientia de sensu et sensato, quia in scientia de sensu et sensato determinatur² de sensu qui communis est omnibus animalibus, perfectis et imperfectis, in hoc tamen libro determinatur de sensu qui communis est omnibus animalibus perfectis. Memoria autem et reminiscencia non insunt omnibus animalibus, quia memoria inest solum animalibus perfectis imagi-

1 memorari] O : reminisci White duce R, non recte, ut v.; cf. Arist., Mem. 1, 449b4: "Reliquorum autem primum considerandum de memoria et memorari ..." || 2 a scientia de sensu] de sensu a scientia a.c. O.

a Arist., Sens. 1, 436a1-437a3. || b secundum tamen Graecos] non recte; cf. Thom. Aquin., Sent. Sens., pp. 6 (ll. 107-8), 11.

1 intellectivam] ut postea post intellectivam del. R. || 2 determinatur] determinat R.

Ad 1.1. Ad rationem dico quod cuius est considerare \<subiectu>m, eius est considerare/¹ potentias et operationes principales illius; sed illius non est considerare cuiusmodi dispositiones corporales exiguntur ad huiusmodi operationes excercendas.

Quaestio 2

Utrum tardi ad inveniendum vel discendum sint bene memorativi.

1. Quod non probatio:

1.1. Quia aliqui inveniuntur malae memoriae et tardi ingenii. Ergo qui sunt tardi ad inveniendum non sunt bene memorabiles.²

1.2. Item, ad memorandum duo requiruntur, scilicet acceptio et conservatio, unde non est memoria nisi prius acceptorum. Sed illi qui sunt tardi non de facili recipiunt. Quare

nantibus¹ in absentia sensibilibus, reminiscencia <autem> inest solum hominibus.

Ad 1.1. Ad rationem, cum dicitur "cuius est² considerare subiectum etc.", dico quod verum est³ — potentias principales et operationes principales; sed eius non est considerare cuiusmodi dispositiones corporales requiruntur ad huiusmodi operationes exercentes.

Quaestio 2

Consequenter quaeritur utrum tardi⁴ ad inveniendum vel discendum sint bene et de facili memorativi.

1. Et arguitur quod non:

1.1. Quia aliqui reperiuntur tardi ingenii et etiam malae memoriae, sicut apparet ad sensum. Ergo illi qui sunt tardi ad inveniendum vel ad discendum non sunt bene memorativi.

1.2. Item, ad memorandum duo requiruntur, scilicet acceptio aliquius et conservatio illius. Unde memoria non est nisi prius acceptorum. Sed illi qui sunt tardi non

1 <subiectu>m, eius est considerare] *scripsi* : <animam, eius> est considerare *White* : ...m eius, est considerare *in marg.* O. || 2 memorabiles] memorativi *malim*.

1 imaginantibus] *imaginab^{us} R.* || 2 est] inest *R.* || 3 est] est <quod scientiae de anima est considerare> *White.* || 4 tardi] tardia *R.*

non bene memorantur, quia ad memorandum requiritur acceptio et conservatio.

2. Oppositum dicit Philosophus.^a

3. Dico quod¹ tardi ad inveniendum aliquid ex se vel ad\discendo/² sunt bene memorativi, veloces autem ad inveniendum sunt bene reminiscitivi. Cuius ratio est, nam homines diversas habent habitudines ad opera secundum diversas dispositiones corporales. Nos autem videmus quod illa quae in corporalibus de difficili recipiunt aliquam impressionem bene servant eam, sicut lapis. Quae autem non de difficili recipiunt, sed de facili, non bene retinent, sed de facili amittunt. Memorari autem nihil aliud est quam bene conservare accepta et sensata prius. Unde, quando ipsa conservata accipiuntur sub ratione qua³ prius sensata, tunc aliquis /O 218rb/ memoratur. Isti autem qui sunt veloces ad inveniendum sunt bene reminiscitivi, et non bene memorabiles, quia⁴ impressionem prius receptam non servant, sed de facili amittunt. Sed quando illa<m>

de facili recipiunt. Ergo non de facili memorantur, quia ad memoriam requiritur receptio et conservatio.

2. Oppositum dicitur in littera.^a

3. Dicendum quod tardi ad inveniendum aliquid ex se <vel>¹ addiscendo² ex alio sunt bene memorativi. Cuius ratio est, nam homines diversas habent habitudines et³ dispositiones ad opera secundum diversam habitudinem corporis. In corporalibus autem videmus quod illa quae cum difficultate aliquam dispositionem recipiunt eam bene retinent, sicut lapis. Illa autem quae de facili recipiunt non bene retinent et servant, sed de facili amittunt. Memorari autem nihil aliud est quam bene conservare recepta et sensata prius. Unde, quando ipsa conservata et retenta accipiuntur sub ratione qua prius sensata, tunc memoratur aliquis. Illi autem qui sunt veloces ad accipiendum sunt bene reminiscitivi /R 105va/ et non bene memorabiles,⁴ quia impressionem prius acceptam non bene conservant nec retinent, sed

1 quod] dico *post* quod *del.* O. || 2 ad\discendo/] *p.c.* O : ad discendum *a.c.* O : ad <aliquid> discendum *White.* || 3 qua] aliqua *a.c.* O. || 4 quia] et *a.c.* O.

a Arist., Mem. 1, 449b6-8.

1 <vel>] *White : om.* R. || 2 addiscendo] adiscendo R. || 3 et] operationes *post* et *del.* R. || 4 bene memorabiles] bene roe reöles, *ut v. (roe eras.) R.*

reinveniunt, tunc dicitur reminiscencia, ita quod reminiscencia est prius oblitorum.¹ Unde reminiscencia est reinventio prius oblitorum et receptorum. Illi autem qui sunt tardi ad inveniendum vel discendum, quando aliquam impressionem receperint,² bene conservant. Alii autem de facili recipiunt et de facili amittunt, et ideo sunt reminiscitivi.

Ad 1.1. Ad rationem dicendum quod id quod hic dicit Aristoteles non est intelligendum semper. Non enim contingit quod tardi sint semper bene memorativi (potest enim aliquod esse impedimentum in organo memoriae), sed intelligendum est ut frequenter.

Ad 1.2. Ad aliud dico quod illi qui tardi sunt non de facili recipiunt. Et ex hoc contingit quod isti postquam receperint vel intellexerint sunt bene memorativi, cum bene illud conservant. Unde non valet illud argumentum.

eam de facili amittunt. Cum tamen illam impressionem prius acceptam inveniunt, tunc reminiscuntur, ita quod reminiscencia est reinventio in praesenti priusceptorum vel reinventorum. Qui ergo sunt tardi ad inveniendum vel discendum, quando aliquam impressionem recipiunt, bene retinent eam, et ideo bene sunt memorativi. Illi autem qui sunt veloces ad inveniendum vel discendum non sunt bene memorativi, sed sunt bene reminiscitivi.

Ad 1.1. Ad rationem dicendum quod illud dictum Aristotelis non debet intelligi sicut semper, sed sicut frequenter. Non enim [semper] contingit quod tardi sunt semper bene rememorativi, sed potest esse impedimentum in organo memoriae. Non tamen hoc impedimentum fit saepe, sed fit in paucis.

Ad 1.2. Ad aliam dicendum quod ratio non valet. Qui enim tardi sunt non de facili recipiunt, ex quo contingit quod cum receperint quod¹ bene retinent et conservant, et ideo bene sunt rememorativi.

1 oblitorum] re post oblitorum del. O. || 2 receperint] recipierint a.c. O.

1 quod] del. White, fort. recte.

Quaestio 3

Utrum scientia possit esse sperativa vel de futuris.

1. Quod non videtur:

1.1. Quia scientia est de ente, et scientia non est de non ente. Futura autem sunt non entia. Quare etc.

1.2. Item, scientia est eorum quae non possunt aliter se habere. Talia non sunt futura. <Ergo etc.>

2. Oppositum dicit littera.^a

3. Dicendum quod triplicia sunt futura. \Quaedam enim sunt futura/ quae causam¹ habent praesentem, quae etiam causa impediri non potest a suo effectu futuro, sicut sol, qui movetur continue, non potest impediri quin aliquando lunae coniungatur. Alia sunt futura quae causas habent in praesenti ex quibus non eveniunt semper et de necessitate, sed frequenter, quia huiusmodi causae possunt impediri. Ter-

Quaestio 3

Tertio quaeritur utrum possit <esse>¹ aliqua scientia de futuris.

1. Videtur quod non:

1.1. Quia scientia est de ente. De non ente enim, secundum quod huiusmodi, non est scientia. Futura autem sunt non entia. Ergo de futuris non potest esse scientia.

1.2. Item, scientia est eorum quae non possunt aliter se habere. Sed futura possunt aliter se habere. Ergo etc.

2. In oppositum vult Aristoteles in littera dicens quod de sperativis est aliqua scientia.^a

3. Dicendum quod triplicia sunt futura. Quaedam sunt quae causam habent in praesenti sive praesentem,² quae tamen non potest impediri a suo effectu futuro, sicut sol, qui movetur continue, non potest impediri quin aliquando coniungatur lunae. Alia sunt futura quae causas habent in praesentibus ex quibus causis illa futura non eveniunt semper et de necessitate, sed sicut frequenter, quia huius-

¹ causam] tamen a.c. O.

a Arist., Mem. 1, 449b11-13.

¹ <esse>] White : om. R. || ² sive praesentem] an delendum?.

tio modo sunt futura quae causam habent in praesentibus ex qua non eveniunt semper nec frequenter, sed raro et in minori parte. Et istae sunt causae agentes ut in pluribus, cum deficiant a naturali operatione sua.

Dico igitur quod de futuris secundum se consideratis non potest esse scientia, quia ipsa secundum se considerata sunt non entia. De futuris tamen in suis causis <praesentibus> potest esse scientia — dico de futuris primo modo et secundo. Contingit enim scire determinate cum certitudine quando talis effectus erit qui non potest impediri ex sua causa praesente, sicut contingit scire quando sol coniungetur lunae et quando eclipsabitur. Contingit etiam scire futura ex causis praesentibus quae ut <in> pluribus et ut¹ frequenter producant² suum effectum ita quod raro accidit impedimentum. Scire enim contingit quod ex talibus causis praesentibus eveniet talis futurus effectus sicut frequenter. Futura autem tertio modo non possunt sciri determinate quando

modi causae possunt impediri. Tertio modo sunt futura quae causam habent in praesentibus ex qua non evenient neque sicut semper neque sicut frequenter, sed raro et in minori parte, et istae causae sunt causae agentes ut in pluribus quando deficiunt a sua naturali operatione.

Dico igitur quod de futuris secundum se consideratis non potest esse scientia, quia ipsa considerata secundum se sunt non entia. De futuris tamen in suis causis praesentibus bene est scientia, et¹ de futuris dictis primo modo et secundo modo. Contingit enim scire determinate cum certificatione quando talis effectus futurus erit qui non potest impediri ex sua causa praesente, ut quando sol coniungetur lunae et quando sol eclipsabitur. Contingit etiam scire futura ex causis praesentibus quae ut in pluribus et sicut frequenter producant effectus futuros ita quod raro accidit impedimentum. Scire enim contingit quod ex talibus causis praesentibus eveniet effectus futurus sicut frequenter. Futura autem tertio modo non contingit scire determinate. Non

1 ut] *White* : ubi O. || 2 producant] insunt O.

1 et] *vox suspecta* : fort. scilicet scribendum.

erunt, quia illa proveniunt a casu vel fortuna, et talia possunt evenire a causis infinitis. Et ideo ex causis praesentibus non contingit scire quando talia futura erunt.

Dico igitur quod bene est aliqua scientia sperativa quae est de futuris a nobis sperabilibus; nam huiusmodi futura causas habent ex quibus eveniunt sicut frequenter. Et ideo astrologi ex motibus stellarum iudicant¹ et pronuntiant quosdam effectus futuros, ut sterilitatem terrae aut ubertatem. Et quamvis aliquibus videatur quod isti effectus proveniunt ex causis raro et in minori parte, verumtamen istud non videtur astrologis, qui considerant² dispositiones corporis caelestis.³

Utrum autem sit aliqua scientia sperativa quae sit ex aliis causis quam ex dispositione et signis corporum caelestium, ut gemantia vel nigromantia, non determino ad praesens.

Ad 1.1. Ad rationes /O 218va/ in oppositum dicendum quod, cum

enim possunt sciri determinate quando erunt, quia illa futura a casu et fortuna proveniunt, et talia possunt provenire ex causis infinitis. Et ideo ex causis praesentibus non contingit scire quando talia futura erunt.

Dicendum quod bene est aliqua scientia sperativa de futuris a nobis sperabilibus, quia huiusmodi futura causas habent ex quibus eveniunt sicut frequenter. Et ideo astrologi ex motibus stellarum et ex dispositione corporum caelestium iudicant et pronuntiant quosdam effectus futuros, ut sterilitatem vel ubertatem. Et licet quibusdam videatur quod huiusmodi effectus proveniant a causis suis sicut in minori parte et raro, hoc tamen non videtur astrologis, qui cognoscunt dispositionem corporum caelestium.

Utrum autem sit aliqua scientia sperativa quae sit ex /R 105vb/ causis vel signis aliis quam ex dispositione corporum caelestium non determino ad praesens.

Ad 1.1. Ad primam rationem in oppositum dicendum quod licet

1 iudicant] indicant O. || 2 considerant] considerabant O. || 3 corporis caelestis] an corporalium caelestium scribendum?

dicitur “de non ente non est scientia etc.”, dico: quamvis illa futura sint non entia secundum se, sunt tamen entia in suis causis, cum causae suae sunt.

Ad 1.2. Ad rationem secundam dicendum quod futura primo modo non possunt impediri, et futura secundo modo possunt impediri, et tunc potest esse scientia de illis ut in pluribus vel frequenter, et sciri potest quod illae causae producant effectum suum vel sicut semper vel sicut frequenter.¹

Quaestio 4

Utrum memoria sit praeteritorum solum.

1. Quod non probatio:

1.1. Quia non solum contingit esse memoria hominum qui mortui sunt vel praeteritorum, sed etiam hominum qui praesentes sunt. Unde dicit Virgilius:^c aliquis sui ipsius potest reminisci vel memorari.

illa futura sint non entia secundum se, tamen sunt entia in suis causis.

Ad 1.2. Ad aliud dicendum quod futura primo modo non possunt impediri quando proveniant ex suis causis. Futura tamen secundo modo possunt impediri. Tunc dico, secundum quod dicit Aristoteles in libro Posteriorum,^a quod de illis est scientia, quia illae¹ causae si non impediuntur semper producant suos effectus.

Quaestio 4

“Quoniam autem de fantasia etc.”^b

De lectione praecedenti unum remansit dubium, scilicet utrum memoria sit solum praeteritorum.

1. Videtur quod non:

1.1. Quia non solum contingit esse memoriam hominum qui mortui sunt sive praeteritorum, sed etiam eorum qui praesentes sunt, secundum quod dicit Virgilius^c quod aliquis sui ipsius potest reminisci et memorari. Ergo memoria non tantum est praeteritorum, sed

¹ frequenter] ut post frequenter del. O.

¹ illae] de ante illae del. R.

^a Arist., *APo.* II.12, 95a10-96a19 (?). Cf. etiam I.30, 87b19-27 || ^b “Quoniam autem de fantasia etc.”] Arist., *Mem.* I, 449b30 || ^c Virgilius, *Aen.* III.628-9.

1.2. Item, illud quod educit aliquid de potentia ad actum videtur esse praesens et in actu. Sed memorabile educit¹ virtutem memorativam de potentia ad actum. Ergo memorabile videtur esse praesens animae memoranti.²

2. Oppositum dicit Philosophus et probat.^a

3. Intelligendum quod memoria est solum praeteritorum. Cuius ratio est, quia memoria differt a sensu, ab opinione et <a> spe.³ Sensus enim est solum praesentium; memoria igitur non erit praesentium. Item, opinio potest esse futurorum; unde scientia⁴ quaedam sperativa est, sicut dicit littera;^b cum igitur memoria differat ab opinione, non erit memoria futurorum. Item, spes est futurorum, et memoria differt a spe. Quare erit memoria solum praeteritorum.

Sed⁵ intelligendum est quod aliqua dicuntur praeterita dupliciter: vel quantum ad rei existentiam vel quantum ad animae apprehensio-

etiam praesentium.

1.2. Item, illud quod educit aliquid de potentia in actum praesens est et in actu. Sed memorabile educit virtutem memorativam de potentia in actum. Ergo memorabile praesens videtur esse animae memoranti. Ergo etc.

2. Oppositum dicit littera et probat.^a

3. Intelligendum quod memoria solum praeteritorum est. Et huius ratio est, quia memoria differt a sensu, ab opinione et a spe. Sensus enim est solum praesentium; ergo memoria non erit praesentium. Item, opinio potest esse futurorum, unde et quaedam scientia de futuris sperabilibus sperativa est, ut dicit littera;^b cum ergo memoria differat ab opinione, non erit memoria futurorum. Item, spes est futurorum, et memoria differt a spe. Memoria autem non erit futurorum, neque etiam praesentium, sed solum praeteritorum.

Sed est attendendum quod aliqua possunt dici praeterita dupliciter, scilicet quantum ad rei existentiam et quantum ad animae

1 educit] reducit O. || 2 memoranti] memo^{ti} O. ||
3 et <a> spe] et spe O. Cf. *Arist., Mem. 1, 449b24-5*. || 4 scientia] siéntia O. || 5 Sed] si O.

a *Arist., Mem. 1, 449b9-30* || b *Arist., Mem. 1, 449b11-13*.

nem. Memoria autem¹ non est solum praeteritorum quantum ad rei existentiam, immo potest esse praesentium. Sed est memoria praeteritorum quantum ad animae apprehensionem. Unde necesse est quod omnia quorum est memoria sint prius sensata vel intellecta; memoria enim est acceptio aliquorum sub ratione qua prius sensata vel imaginata.² Unde dicit littera:^a omnis memoria post tempus est.

Item, intelligendum quod ipsum memorabile praesens est animae memoranti,³ cum educit animam memorantem de potentia ad actum. Ipsum tamen praeteritum est quantum ad apprehensionem sensus particularis vel communis vel fantasiae.⁴

His visis ad rationes:

Ad 1.1. Dicendum ad primam: verum est quod est memoria hominum praesentium, sed illorum non est memoria nisi in quantum sunt praeterita quantum ad apprehensionem sensus aut intellectus.

apprehensionem. Memoria¹ vero non solum est praeteritorum quantum ad rei existentiam, sed potest esse praesentium. Quantum tamen ad animae apprehensionem memoria praeteritorum est. Unde necesse est quod ista omnia quorum memoria est prius fuerant sensata aut intellecta. Unde et dicit littera^a quod omnis memoria post tempus.²

Est etiam intelligendum quod ipsum memorabile praesens est animae memoranti cum educat illam de potentia in actum. Et tamen ipsum memorabile praeteritum est quantum ad apprehensionem sensus particularis vel communis vel fantasiae vel intellectus.

Ad 1.1. Ad primam rationem in oppositum, cum dicitur quod "memoria non solum praeteritorum est, immo etiam praesentium etc.", dicendum quod verum est, sed illorum non est memoria nisi secundum quod illa sunt praeterita quantum ad apprehensionem sensus vel intellectus.

1 autem] enim O. || 2 imaginata] an recte? || 3 memoranti] memo^{ti} O. || 4 fantasiae] an fantasiae <vel intellectus> scribendum?

1 Memoria] praeteritorum est post Memoria del. R. || 2 post tempus] R : post tempus <est> White, non recte; cf. Arist., Mem. 1, 449b28.

a Arist., Mem. 1, 449b28. Vide etiam Mem. 2, 451a29-30.

Ad 1.2. Ad secundum concedo quod ipsum memorabile est praesens animae memoranti¹ — sua, dico, species. Ipsum tamen praeteritum est quantum ad apprehensionem sensus vel intellectus, quia prius acceptum fuit, ut dictum est.

Ad 1.2. Ad secundum dicendum est quod memorabile praesens est animae memoranti, ibi enim, scilicet in anima memoranti, praesens est illa species.¹ Memorabile tamen praeteritum est quantum ad apprehensionem sensus particularis vel communis, vel intellectus.

Index quaestionum 5-9

“Primum quidem de fantasia etc.”^a

Qu. 5. Utrum intellectus intelligat sine fantasmate.

Qu. 6. Secundo, utrum substantiam quantam possit intellectus intelligere absque quantitate.

Qu. 7. Tertio, utrum species remaneant et conserventur in intellectu.

Qu. 8. Quarto, utrum in intellectu sit virtus memorativa.²

Qu. 9. Quinto, utrum virtus memorativa, aestimativa et fantastica differant a sensu communi.

Quaestio 5

Quaestio 5

Deinde de praesenti lectione quaeritur. Et primo quaeritur utrum intellectus intelligat sine fantasmate.

1 memoranti] memo^{ti} O. || 2 virtus memorativa] memorativa virtus a.c. O.

1 species] species s R.

a “Primum quidem de fantasia etc.”] *Arist., Mem. 1, 449b30-1.*

1. De primo arguitur quod intellectus intelligat sine fantasmate:

1.1. Quia si aliqua species sit in intellectu, illa faciet intellectum esse in actu et intelligere absque fantasmate, cum sit ibi. Sed aliqua species est in intellectu secundum Philosophum tertio De anima,^a cum¹ dicit quod intellectus fit² singula. Non fit autem singula nisi recipiendo singula. Quare videtur quod sit aliqua species in intellectu, sicut apparet apud scientiam quae est in habitu. Si igitur hoc sit verum, potest³ illa species movere intellectum absque fantasmate.

1.2. Item, maior esse videtur dependentia imaginationis ad sensum quam intellectus ad sensum vel fantasiam. Sed contingit aliquid imaginari sensibilibus abeuntibus. Ergo multo fortius contingit aliquid intelligere absque actu virtutis imaginativae; et hoc est intelligere sine fantasmate.

1.3. Item, incorporalium⁴ non sunt fantasmata. Si igitur nihil intelligatur absque fantasmate, tunc incorporalia, quae non habent fantasmata, non possunt a nobis intel-

1. Et videtur quod sic:

1.1. Quia si aliqua species sit in intellectu, illa faciet intellectum intelligere et esse in actu absque fantasmate, ut videtur. Sed aliqua species est in intellectu secundum quod dicitur tertio De anima,^a \quod/ intellectus fit singula. Sed non fit singula nisi recipiendo singula. Ergo videtur quod aliqua species sit in intellectu, ut apparet apud scientiam quae est in habitu. Si sic, ergo illa species poterit movere intellectum absque fantasmate.

1.2. Item, maior videtur dependentia imaginationis ad sensum quam¹ intellectus ad /R 106ra/ fantasiam vel sensum ad imaginationem. Sed contingit aliquid imaginari abeuntibus sensibilibus. Ergo multo fortius contingit, ut videtur, aliquid intelligere absque fantasmate. Ergo etc.

1.3. Item, incorporalium non sunt fantasmata. Si ergo intellectus nihil intelligit absque fantasmate, ergo incorporalia,² quorum non sunt fantasmata, non poterunt a

1 cum] sicut a.c. O. || 2 fit] sit O. || 3 potest] non ante potest del. O. || 4 incorporalium] incorporabilium a.c. O.

a Arist., An. III.4, 429b5-7.

1 quam] White : quod R. || 2 incorporalia] non post incorporalia del. R. ||

ligi.

2. Oppositum dicit Aristoteles hic^a et libro¹ De anima^b quod sine fantasmate non contingit intelligere.

3. Dicendum quod non contingit aliquid intelligere sine fantasmate, neque de novo intelligendo aliquid, \neque intelligendo aliquid/ eorum quorum scientiam prius recepit² aliquis. Quod autem non contingit intelligere de novo satis apparet, quia intellectus est in potentia et efficitur³ in actu ex sensatis et imaginatis.

Secundo etiam modo non potest intellectus intelligere sine fantasmate quod apparet experimento. Si enim laedatur instrumentum virtutis imaginativae, non potest aliquis intelligere ea quorum scientiam praecepit, sicut apparet in freneticis. Ex hoc apparet quod intellectus intelligendo dependet ex operatione virtutis imaginativae, quia intellectus secundum se non habet organum. Et ideo impeditur intellectus ab intelligendo per impedimentum eius, \scilicet organi virtutis imaginativae/.⁴

nobis intelligi.

2. Oppositum dicit hic^a Aristoteles et in tertio De anima.^b

3. Dicendum quod non contingit aliquid intelligere sine fantasmate, neque intelligendo de novo, nec intelligendo aliquid eorum quorum prius aliquis accepit scientiam. Quod autem non de novo contingat aliquid intelligere absque fantasmate satis apparet, quia intellectus in potentia et efficitur in actu ex sensatis et imaginatis.

Quod autem intellectus non intelligit sine fantasmate intelligendo aliquid, scilicet eorum quorum prius accepit scientiam, hoc patet experimento, quia si instrumentum virtutis imaginativae laedatur, non potest aliquis intelligere illa quorum prius accepit scientiam, sicut patet in freneticis. Et ex hoc patet quod intellectus intelligendo dependet ab operatione virtutis imaginativae, quia secundum se non habet organum. Si ergo a sua operatione impediatur, et hoc per aliam virtutem, apparet

1 libro] <in> libro *White*. || 2 recepit] recipit O.
|| 3 efficitur] efficietur a.c. O. || 4 scilicet organi
virtutis imaginativae] an delendum?

a *Arist., Mem. 1, 449b31-450a1* || b *Arist., An. III.7, 431a16-17*.

Item, hoc idem apparet per litteram^a et experientiam. Quando enim volumus intelligere aliquid, nobis formatur fantasma¹ rei corporalis et determinatae quantitatis, et in illo fantasmate intelligimus aliquid, ut hominem vel asinum, et ipsum intelligimus non sub ratione qua² quantum et continuum. Et huius ratio est, quia intellectus noster est quodam modo alligatus magnitudini. Et ideo oportet quod obiectum eius sit quodam modo sibi proportionale <ita>³ quod alligetur magnitudini. Et haec est ratio, quare intellectus coniunctus magnitudini intelligit quod quid est et universale in fantasmatibus sensibilibus. Unde species intelligit in fantasmatibus sensibilibus <secundum Philosophum>⁴ tertio De anima.^b Intellectus autem separatorum intelligunt aliqua abstracta secundum se, quae sunt separata a magnitudine in esse et omni modo.

Ad 1.1. Ad primam rationem dicendum quod si in intellectu sit aliqua species, potest ibi esse dupliciter: vel in actu puro,⁵ et tunc facit

quod ex illa virtute dependeat quantum ad suam operationem.

Hoc etiam idem patet per litteram^a et per experientiam. Quia quando volumus aliquid intelligere nobis formamus¹ fantasma rei corporalis et determinatae quantitatis, et ideo illo fantasmate intelligimus aliquid, ut hominem vel asinum, et non intelligimus ipsum sub ratione qua quantum vel continuum. Cuius ratio est, quia intellectus noster est quodammodo alligatus magnitudini, et ideo oportet eius obiectum esse proportionale ei ita quod quodammodo alligetur magnitudini et fantasmati. Et haec est ratio quare intellectus noster coniunctus magnitudini intelligit quod quid² est in fantasmatibus sensibilibus. Intellectus autem separatus a magnitudine et fantasmate intelligunt aliqua secundum se abstracta a magnitudine [intelligibilia].

Ad 1.1. Ad primam dicendum quod si in intellectu sit³ species, hoc potest esse dupliciter: aut enim inest⁴ in actu puro, et tunc

1 fantasma] ex fantasta corr. O. || 2 qua] quam O. || 3 ita] White : om. O. || 4 <secundum Philosophum>] hoc vel simile supplementum petendum esse puto. || 5 puro] ponitur a.c. O.

a Arist., Mem. 1, 449b31-450a9 || b Arist., An. III.7, 431b2.

1 formamus] an formatur scribendum? || 2 quid] quidem R. || 3 sit] fort. sunt R. || 4 inest] insit vel insunt R.

intellectum intelligere illud cuius est illa species; aut¹ est ibi medio modo inter actum et potentiam, ut quando est ibi in habitu,² et tunc non facit illa species intellectum actu intelligere nisi cum fantasmate, sicut declaratum est ratione et experimento.

Ad 1.2. Ad secundum dicendum quod imaginatio est apud absentiam sensibilium, et huius ratio est, quia motus quem faciunt sensibilia remanet³ in virtute fantastica recedentibus sensibilibus. Et ideo, cum motus remanet, est ibi imaginatio. Intellectus autem, cum sit in magnitudine, necessario habet intelligere obiectum proprium, sive⁴ quod quid est, in fantasmatibus sensibilibus. Et ideo non est similis comparatio sensus ad imaginationem qualis est imaginationis ad intellectum, quia motus sensus manet in imaginatione, et potest ibi motus esse sine sensibilibus. Intellectus autem non intelligit sine fantasmate.

Ad 1.3. Ad aliud, licet incorporalia⁵ secundum se non habeant fantasmata, tamen ipsa intelligimus vel⁶ sub fantasmate alicuius operationis suae aut sub fantasmatibus alicuius sensibilis alterius.

illud cuius est illa species facit intellectum actu intelligere, aut est¹ ibi² medio modo inter actum et potentiam, ut in habitu, et tunc illa species non facit intellectum actu intelligere nisi cum fantasmate, sicut ratione et experimento declaratum est.

Ad 1.2. Ad aliud dicendum quod, cum dicitur quod “contingit aliquid imaginari³ abeuntibus sensibilibus etc.”, [dicendum quod] huius ratio est, quia motus quem faciunt sensibilia in sensum remanet⁴ in virtute fantastica. Ideo fantasia potest esse in absentia sensibilium, cum ille motus remaneat. Intellectus autem, cum sit in magnitudine, necessario habet suum obiectum intelligere, sive⁵ quod quid est, in fantasmatibus sensibilibus. Et ideo non est similis comparatio⁶ sensus ad imaginationem⁷ qualis est imaginationis ad intellectum.

Ad 1.3. Ad tertium dicendum quod licet incorporalia non habent fantasmata, ipsa tamen intelligimus sub aliquibus fantasmatibus, ut sub fantasmate suarum operationum, vel sub fantasmatibus ali-

1 aut] illa post aut del. O. || 2 habitu] aliquid (fort. hleu) ante habitu del. O. || 3 remanet] remanent O. || 4 sive] sui a.c. O : an scilicet scribendum? || 5 incorporalia] vox incorporalia in marg. iterata O. || 6 vel] ex al' (ut v.; aut?) correcta et in marg. iterata O.

1 aut est] White : est autem R. || 2 ibi] fort. in scribendum. || 3 aliquid imaginari] imaginari aliquid R. || 4 remanet] remanent R. || 5 sive] su ante sive del. R. || 6 comparatio] White : operatio R. || 7 imaginationem] White : intellectum R.

Quaestio 6

Utrum intellectus substantiam quantam possit intelligere absque quantitate.

1. Quod non probatio:

1.1. Quia intellectus, sicut dictum¹ in littera,^a non intelligit sine continuo et ratione temporis. Ergo substantia quanta et continua non potest intelligi sine quantitate et continuitate.

2. Oppositum dicit littera,^b quod formatur fantasma quan/O 219ra/-tutatis \determinatae/² et non intelligitur secundum quod quantum.

3. Considerandum est hic: quibusdam videtur quod non sit intelligere substantiam quantam absque quantitate eo quod non contingit intelligere sine fantasmatis. Fantasma autem est similitudo rei corporalis et quantitatis determinatae. Et ideo isti non distinguentes inter fantasiari et intelligere, inter etiam fantasma et intellectum, dicunt

cuius alterius sensibilis.

Quaestio 6

Tertio quaeritur utrum intellectus intelligat substantiam quantam, vel possit intelligere, <absque quantitate>.

1. Et videtur quod non:

1.1. Quia, ut dicit littera,^a intellectus nihil intelligit sine continuo et ratione temporis. Ergo substantia quanta et continua absque /R 106rb/ continuitate et quantitate non potest intelligi.

2. Oppositum vult Aristoteles in littera,^b dicens quod formatur fantasma quantitate determinata,¹ et tamen intelligitur aliquid non secundum quod quantum.

3. Considerandum est hic: quibusdam videtur quod non sit intelligere substantiam quantam absque quantitate eo quod non sit intelligere sine fantasmatis. Fantasma autem est similitudo rei corporalis et quantitatis determinatae. Et ideo isti non distinguentes inter fantasiari et intelligere, inter fantasma et intellectum, dicunt

1 dictum] dicitur *malim.* || 2 determinatae] discece *vel* discete (*discretae?*) O.

a Arist., Mem. 1, 450a7-9 || b Arist., Mem. 1, 450a4-5.

1 quantitate determinata] *an* quantitatis determinatae *scribendum?*

quod non intelligimus substantiam quantam absque quantitate.

Istud non est verum. Quamquam enim ita sit quod non contingit intelligere absque fantasmate, ipsum tamen intellectum est <ali>-quid aliud ab ipso fantasmate, secundum quod docet Aristoteles in tertio De anima.^a Dicit enim quod quod quid est est obiectum intellectus. Sed substantiam esse quantam non est substantiam esse quod quid est. Ergo, cum intellectus intelligat \quod quid est, intelligit/ ipsam substantiam et non substantiam quantam. Quod autem ita intelligat declaratio¹ est: constat quod ipsa substantia est aliquid prius quantitate <et> qualitate, et sic de aliis praedicamentis. Posteriora autem non videntur esse de ratione prioris. Igitur quantum et quale et huiusmodi non sunt de ratione substantiae. Ipsum autem prius intelligere contingit abstrahendo² per intellectum ab his quae non sunt de sui ratione. Quare per intellectum contingit intelligere substantiam quae quanta \est/ absque quantitate.

Item, intellectus bene considerat substantiam ut est aliud a quan-

quod non intelligimus substantiam quantam absque quantitate.

Istud non est verum. Licet enim ita sit quod non contingat intelligere sine fatasmate, ipsum tamen intellectum est aliquid aliud ab ipso fantasmate secundum quod in tertio De anima dicitur.^a Dicit enim ibi Aristoteles, <quod> quod quid est¹ est obiectum intellectus. Substantiam autem esse quantam non est eam esse quod quid est. Cum igitur intellectus intelligat quod quid est, intelligit ipsam substantiam et non intelligit eam quantam. Et quod sic intelligat, declaratio huius est: constat enim quod substantia prior est quantitate et qualitate, et sic de aliis praedicamentis. Posteriora autem non videntur esse de ratione prioris. Ergo quantum et quale, et sic de aliis, non erunt de ratione substantiae. Prius autem contingit per intellectum abstrahere² a posteriori et ab aliis quae non sunt de sua ratione. Sed quantum, quale, etc. non sunt de ratione substantiae. Ergo contingit substantiam intelligere sine his.

Et huius etiam declaratio est, quia intellectus considerat substan-

1 declaratio] declaratum a.c. O. || 2 abstrahendo] absolvendo O.

a Arist., An. III.8, 432a12-14.

1 quid est] quidem R. || 2 abstrahere] absolvere R.

titate. Hoc autem non posset facere, nisi intelligeret unum istorum per se. Et istud plane dicit Aristoteles in littera.^a Dicit enim quod formatur fantasma quantitatis determinatae et tamen intelligitur aliquid non secundum quod quantum. Sicut enim est sibi accidentale quod sit quantum, sic intelligere aliquid ut quantum est intellectus accidentalis et non essentialis rei.

Ad 1.1. Ad rationem in oppositum/ dicendum quod haec propositio "Nihil contingit intelligere absque continuo et tempore", haec propositio¹ est sic intelligenda: quia non contingit intelligere sine fantasmate, et fantasma est in continuo et cum tempore, ideo non contingit aliquid intelligere sine continuo et tempore. Verumtamen istud quantum et continuum non intelligitur, sed est in fantasia. Et quia aliqui² non distinguunt inter fantasiari et intelligere dicunt quod non intelligitur aliquid nisi fantasma; quod tamen falsum est et inconueniens, ut ostensum est per praedicta.

tiam absque quantitate. Hoc autem non posset facere nisi per se alterum intelligeret, et hoc plane dicit littera,^a scilicet quod formatur fantasma determinatae quantitatis et rei corporalis, et tamen intelligitur aliquid non cum quantitate. Sicut enim aliquid esse quantum est alicui accidens, sic etiam intelligere rem aliquam ut quantam est accidentale ipsi rei.

Ad 1.1. Ad rationem in oppositum. Illa propositio sic intelligitur, scilicet quod nihil intelligitur sine fantasmate et quod fantasma est cum continuo et tempore, et ideo nihil contingit intelligere sine continuo et tempore. Illud tamen continuum et quantum non intelligitur, sed est illud continuum et quantum fantasma, et non est intellectum, sed est in fantasmate. Et ideo eis qui non distinguunt inter fantasiari et intelligere eis, inquam,¹ videtur quod non contingat intelligere sine continuo et tempore, et quod substantia sine quantitate non possit intelligi; quod tamen falsum est, sicut apparet per praedicta.

1 haec propositio] *del. White, fort. recte.* || 2 aliqui] *alia a.c. O.*

a Arist., Mem. 1, 450a4-5.

1 inquam] *in quantum R.*

Quaestio 7

Quaeritur utrum species remaneant¹
et conserventur in intellectu.

1. Quod non probatio:²

1.1. Quia quod est in intellectu est ibi intelligibiliter, non est ibi sensibiliter. Sed quod intelligibiliter est in intellectu ipsum actu intelligitur et facit intellectum esse in actu. Quare videtur quod nulla species est in intellectu, nisi quando intelligitur illud cuius illa est species, ita quod, sicut deficit lumen in medio remoto corpore luminoso, sic videtur quod cum cessat intellectus ab intelligere quod <est> in intellectu,³ desinunt species esse in intellectu.

1.2. Item, si species \conservarentur/⁴ in intellectu, tunc videtur quod intellectus posset intelligere illud cuius est species sine fantasmatis. Hoc autem falsum est, ut dicit⁵ Aristoteles superius.^b Quare etc.

Quaestio 7

“Dubitabit autem etc.”^a

De praecedenti lectione remanserunt quaedam dubia.

Et primo quaeritur utrum species intelligibiles remaneant et conserventur †in intellectus substantia.†¹

1. Et videtur quod non:

1.1. Quia quod est in intellectu² est ibi intelligibiliter. Sed quod est in intellectu intelligibiliter hoc facit intellectum esse in actu.³ Ergo videtur quod nulla species est in intellectu nisi quando intelligitur illud cuius est illa species, ita quod, <sicut> lumen deficit in medio remoto corpore luminoso, sic etiam videtur quod, cum cessat intellectus ab intelligere quod <est> in intellectu, desinat esse illa species.

1.2. Item, si species in intellectu conservarentur, tunc videtur quod intellectus posset intelligere illud cuius est species absque fantasmatis. Hoc autem est falsum, ut prius docuit Aristoteles.^b Ergo videtur quod species non rema-

1 remaneant] remanent a.c. O. || 2 probatio] pp ante probatio del. O. || 3 quod <est> in intellectu] del. White, fort. recte. || 4 conservarentur] conservaretur a.c. O. || 5 dicit] an docet vel docuit scribendum?

1 †in intellectus substantia†] an in intellectu substantialiter scribendum? || 2 intellectu] intellectum R. || 3 actu] actum a.c. R.

a “Dubitabit autem etc.”] Arist., Mem. 1, 450a25 || b Arist., Mem. 1, 449b31-450a1.

2. Ad oppositum. Species remanent in virtute sensitiva absque eo quod actu considerentur. Ergo similiter species remanent in intellectu absque eo quod actu considerentur.¹ Probatio consequentiae:² Sicut enim virtus sensitiva recipit species, sic etiam intellectus, cum sit virtus passiva. Et iterum, cum intellectus sit virtus immobilis et non transmutatur, et virtus sensitiva mobilis et transmutabilis, videtur quod intellectus magis debet conservare species quam sensitiva.

3. Opinio Avicennae^a fuit quod³ in intellectu⁴ non conservatur⁵ species, immo statim⁶ cum desinit⁷ aliquid intelligere statim desinit /O 219rb/ species intelligibilis esse in ipso intellectu, sicut lumen desinit esse statim in medio apud remotionem corporis luminosi. Visum fuit sibi quod in intellectu nihil fuit nisi intelligibiliter et in actu, quia intellectus non habet organum. Et ideo quidquid est ibi⁸ est ibi actualiter et intelligibiliter. Virtus autem sensitiva habet organum, et ratione organi potest ibi manere

1 considerentur] considerantur O. || 2 consequentiae] 9nê O. || 3 quod] intellectus *post* quod *del.* O. || 4 in intellectu] intellectus *ante* in intellectu *del.* O. || 5 conservatur] *an* conservantur *scribendum?* || 6 statim] *an* *delendum?* || 7 desinit] *an* desinit <intellectus> *scribendum?* || 8 ibi] *an* in eo *scribendum?*

a Avic., *An. V.6* (ed. S. van Riet), pp. 146-8.

neant /R 106va/ in intellectu.

2. Oppositum arguitur quod species remanent in virtute sensitiva absque hoc quod considerentur. Ergo et in intellectu absque hoc quod considerentur. Probatio consequentiae,¹ quia sicut virtus sensitiva recipit species, ita et intellectus, cum sit ut virtus passiva. Et iterum, cum intellectus sit immobilis et intransmutabilis secundum se, virtus autem sensitiva transmutabilis, magis debet intellectus retinere species quam virtus sensitiva.

3. Intelligendum quod opinio Avicennae^a fuit quod in intellectu non conservantur species, sed cum cessat intellectus intelligere, statim desinit illa species intelligibilis esse in intellectu, sicut lumen desinit statim esse in medio apud remotionem corporis luminosi. Visum enim fuit ei quod in intellectu nihil potest esse nisi intelligitur in actu, quia intellectus non habet organum. Et ideo quidquid est in eo est ibi actualiter. Virtus autem sensitiva et est receptiva² et habet organum, et ra-

1 consequentiae] 9nê R. || 2 receptiva] *White* : sensitiva R.

species absque eo quod actu consideretur.

Istud videtur contra Philosophum tertio De anima,^a ubi dicit quod intellectus quandoque est in potentia, quandoque in actu; et dicitur intellectus esse in actu quando fit¹ singula. Non fit² autem singula nisi per receptionem, et cum ille intellectus [cum]³ iam factus est singula, adhuc est in potentia ad actuale considerationem, non sicut ante addiscere, sed est sic in potentia quod potest exire⁴ in actum cum voluerit, nisi aliquid impediat. Ergo est intentio Philosophi quod species intelligibiles⁵ sunt in intellectu⁶ in actu, et non est aliquid <in> actu in aliquo nisi id sit in eo <in habitu>. Et hoc videtur sentire Aristoteles libro Praedicamentorum,^b qui dicit quod habitus sunt in intellectu.

Item, si in virtute sensitiva recipitur aliquid et conservatur, eadem ratione si aliquid recipiatur in virtute intellectiva ibi potest conservari et multo fortius, quia virtus intellectiva est immobilis et intransmutabilis, sensitiva <autem>⁷ est transmutabilis.

tione organi potest retinere species absque actuali consideratione sensibilis.

Istud videtur contra Aristotelem tertio De anima,^a ubi vult quod intellectus quandoque est in potentia et quandoque in actu; et dicitur esse in actu quando fit singula. Non fit autem singula nisi per receptionem, et cum iam habet singula et est in actu, sic iam adhuc est quodammodo in potentia ad actuale considerationem, non autem sic sicut ante addiscere,¹ sed sic quod potest exire in actum cum voluerit nisi aliud impediat. Intentio autem Aristotelis videtur <esse> quod illae species in habitu sunt in intellectu, quia dixit illum intellectum esse² in actu, et non est in actu nisi per illud quod est in eo. Ergo habitus scientiae est in intellectu, et hoc videtur dicere Aristoteles in Praedicamentis.^b

Et hoc etiam apparet ratione. Quia si in virtute sensitiva recipiatur aliquid et conservatur, eadem ratione [est]³ in intellectu potest aliquid conservari si ibi aliquid recipiatur, et etiam multo fortius, quia intellectus est immobilis et intransmutabilis, cum tamen

1 fit] sit O. || 2 fit] sit O. || 3 cum] del. White. || 4 exire] ex re (?), ut v. O. || 5 intelligibiles] intelligibiles <in habitu> White. || 6 intellectu] intellectu <quia dixit illum intellectum esse> White. || 7 <autem>] White : om. O. ||

1 addiscere] adiscere R. || 2 esse] est R. || 3 est] del. White.

a Arist., An. III.4, 429b5-9; III.7, 431a1-4 || b Arist., Cat. 8, 8b27-32.

Ad 1.1. Ad primum contra dico quod illud quod est in intellectu potest ibi esse tripliciter: vel¹ in potentia pura;² potest etiam aliquid esse in intellectu actualiter, ut quando aliquid actualiter consideratur; potest etiam esse aliquid <in>³ intellectu medio modo inter actum et potentiam, <non in actu puro, ut in actuali consideratione>,⁴ non in potentia pura, sicut ante discere vel invenire.⁵

Ad 1.2. Ad aliud solutum fuit superius: quamvis species maneat in intellectu, non tamen intelliget illud cuius est illa species nisi inspiciat fantasma; cum intellectus sit alligatus magnitudini, oportet quod videat obiectum suum in fantasmatis.

Quaestio 8

Utrum in intellectu sit virtus memorativa.

1. Quod sic probatio:

1.1. Quia in intellectu conser-

1 vel] *an recte?* || 2 pura] pura, et tale non est ibi nisi in potentia *vel similiter malim.* || 3 in] *White : om. O.* || 4 <non in actu puro, ut in actuali consideratione>] *supplementum ex R petivi.* || 5 invenire] *fort.* <Dico tunc quod species intelligibiles manent in intellectu non primo modo vel secundo, sed tertio modo.> *ex R supplendum.*

virtus sensitiva sit transmutabilis.

Ad 1.1. Ad primam dicendum quod aliquid potest esse in intellectu tripliciter:¹ vel in potentia pura, et tale non est ibi nisi in potentia; vel actualiter, ut cum aliquid consideratur actualiter; tertio etiam modo potest ibi esse aliquid medio modo, non in actu puro, ut in actuali consideratione, non in potentia pura, sicut ante² addiscere.³ Dico tunc quod species intelligibiles manent in intellectu non primo modo vel secundo, sed tertio modo.

Ad 1.2. Ad secundum⁴ dicendum quod licet ista species in intellectu maneat, non tamen intellectus intelligit illud cuius est species illa nisi inspiciat⁵ fantasma; quia cum intellectus sit alligatus magnitudini,⁶ oportet quod eius, scilicet intellectus, obiectum in fantasmatis speculetur.

Quaestio 8

Secundo quaeritur utrum in intellectu sit virtus memorativa.

1. Et videtur quod sic:

1.1. Quia in intellectu conser-

1 tripliciter] dupliciter *R.* || 2 ante] *di post ante del. R.* || 3 addiscere] *adiscere R.* || 4 secundum] *tertium R : secundam White.* || 5 inspiciat] *intelligat R.* || 6 magnitudini] *fantasmatis R.* ||

vantur species intelligibiles, sicut apparuit in praecedenti quaestione. Sed conservatio specierum sensibilium pertinet ad virtutem memorativam <sensitivam>.¹ Quare similiter conservatio specierum intelligibilium pertinet² ad virtutem memorativam intellectus.

1.2. Item, sicut nos accipimus aliquid sub ratione qua prius sensatum, sic etiam accipimus aliquid sub ratione qua prius intellectum. Comprehendere autem aliquid sub ratione qua prius intellectum³ non pertinet ad partem animae sensitivam, sed intellectivam. Quare videtur quod sicut memorativa sensitiva comprehendit aliquid sub ratione qua prius sensatum,⁴ ita memorativa⁵ intellectiva accipit aliquid sub ratione qua prius intellectum.⁶

2. Oppositum dicit Aristoteles in littera^a quod memorativa non pertinet ad intellectum nisi per accidens.

3. Dicendum quod si per virtutem memorativam nos intelligamus virtutem conservativam specierum, sic dicerem quod sicut in parte sensitiva est memorativa, sic in

vantur species intelligibiles,¹ ut statim apparuit. Sed conservatio specierum² sensibilium pertinet ad virtutem memorativam <sensitivam>.³ Ergo videtur quod conservatio specierum⁴ intelligibilium pertinebit ad virtutem memorativam intellectus.

1.2. Item, sicut nos accipimus aliquid sub ratione qua prius sensatum, sic etiam sub ratione qua prius intellectum. Comprehendere autem aliquid sub ratione qua prius intellectum non pertinet ad partem animae sensitivam, sed ad intellectivam. /R 106vb/ Ergo videtur quod sicut memoria sensitiva comprehendit aliquid sub ratione qua prius <sensatum, ita memorativa intellectiva accipit aliquid sub ratione qua prius>⁵ intellectum.

2. Oppositum dicit littera.^a

3. Intelligendum quod si nos intelligamus per virtutem memorativam virtutem conservativam specierum, sic dicerem quod sicut in parte animae sensitiva est memo-

1 <sensitivam>] *White* : om. O. || 2 pertinet] per(vel par-)tiat O. || 3 intellectum] intelligit O. || 4 sensatum] sentit a.c. O. || 5 memorativa] rememorativa a.c. O. || 6 intellectum] intelligit a.c. O.

a *Arist., Mem. 1, 450a10-14; 1, 450a22-5.*

1 intelligibiles] sensibiles R. || 2 specierum] rerum R. || 3 sensitivam] *White* : om. R. || 4 specierum] sensibilium post specierum del. R. || 5 <sensatum—prius>] *White*, sed comprehendit aliquid scripsit : om. R.

parte intellectiva, quia utrobique species conservantur. Si autem per virtutem memorativam intelligamus virtutem conservativam specierum sub ratione temporis determinati et sub fantasmate determinato,¹ sic virtus memorativa pertinet per se ad partem sensitivam et non intellectivam, quia ipsius intellectus non est comprehendere rationem determinatam temporis nec fantasma determinatum, immo istud proprium est sensui.

Credo tamen quod ipse intellectus bene potest comprehendere rationem temporis determinatam [et proprium fantasma],² sed hoc non est obiectum eius proprium, ut dictum est tertio De anima.^a Unde potest contingere quod intellectus accipit aliquid sub ratione qua prius intellectum³ accipiendo rationem determinatam temporis; et potest etiam contingere quod intellectus accipit aliquid sub ratione qua in/O 219va/tellectum,⁴ et virtus memorativa accipit rationem temporis determinatam.

rativa virtus, sic etiam et in parte intellectiva, quia utrobique conservantur species. Si autem per virtutem memorativam intelligamus virtutem conservativam specierum sub determinata ratione temporis et sub determinato fantasmate, sic virtus memorativa per se pertinet ad partem sensitivam et non intellectivam, quia ipsius intellectus non est proprium comprehendere de re rationem determinatam temporis et fantasma proprium, sed ipsius sensus.

Intellectus tamen potest comprehendere rationem temporis determinatam, [sed fantasma proprium],¹ sed hoc non est proprium intellectus, sed sensus, sicut tertio De anima dictum fuit.^a Unde potest contingere quod intellectus accipit aliquid qua prius intellectum accipiendo determinatam rationem temporis; et potest etiam contingere quod intellectus accipit aliquid sub ratione qua prius intellectum, et virtus memorativa sub ratione qua prius sensatum [vel intellectum]² et sub determinata ratione temporis.

Ad rationes patet solutio ex

1 determinato] detero (ut videtur) ante determinato expunctum O. || 2 et proprium fantasma] del. White. An secundum proprium fantasma scribendum? || 3 intellectum] intelligit O. || 4 intellectum] intelligit a.c. O.

a Arist., An. III.8, 431b20-432a14 (?).

1 sed fantasma proprium] del. White. An secundum fantasma proprium scribendum? || 2 [vel intellectum]] delevi : [et intellectum] habet White.

Ad 1.1. Ad primum apparet solutio, quia virtus conservativa specierum non est¹ memorativa, immo exigitur² ratio determinata temporis.

Ad 1.2. Ad aliud: etsi intellectus accipiat aliquid sub ratione determinata, hoc non est proprium eius, immo hoc est <proprium> virtutis sensitivae, ut praedictum est.

Quaestio 9

Utrum virtus memorativa, aestimativa et fantastica differant a sensu communi.

1. Quod non videtur:

1.1. Quia dicit Philosophus^b quod fantasia et memoria est passio³ sensus communis. Si hoc sit verum, tunc videtur quod virtus fantastica et memorativa non differant a sensu communi.

2. Ad oppositum arguitur sic:

2.1. [sensus communis]⁴ Fantasticae et memorativae sunt di-

1 non est] *verba iterata sed del. O.* || 2 exigitur] extur *O.* || 3 est passio] sunt passiones *White, non recte; cf. Arist., Mem. 1, 450a10-11; 1, 450a22-5.* || 4 sensus communis] *del. White.*

dictis:

Ad 1.1. Ad primam, quia memorativa non tantum est virtus conservativa specierum, sed requiritur ad hoc quod sit virtus memorativa quod illud sit acceptum sub ratione determinata temporis.

Ad 1.2. Ad aliud dicendum quod si intellectus accipiat aliquid sub ratione qua prius intellectum sub ratione determinata temporis, hoc non est proprium intellectui, sed sensui.¹

Quaestio 9

“De reminiscitiva etc.”^a

Adhuc quaeritur de praecedentibus utrum virtus memorativa, fantastica et exstimativa differant² a sensu communi.³

1. Et videtur quod non:

1.1. Quia dicit Aristoteles^b quod fantasia et memoria est passio⁴ sensus communis. Si sic, ergo virtus fantastica et memoria non differunt a sensu communi.

2. Oppositum arguitur:

2.1. Quia sensus communis, fantasticae et memorativae sunt

1 intellectui, sed sensui] *an intellectus, sed sensus scribendum?* || 2 et exstimativa differant] *scripsi* : et aestimativa differant *White* : differant et existimativa, *ex post existimativa del. R.* || 3 communi] oppositum arguitur quia sensus communis, fantasticae *post communi del. R.* || 4 est passio] sunt passiones *White, non recte; cf. Arist., Mem. 1, 450a10-11; 1, 450a22-5.*

a “De reminiscitiva etc.”] *Arist., Mem. 2, 451a18* || b *cf. Arist., Mem. 1, 450a9-25.*

versae operationes ab operationibus sensus communis. Quare sunt diversae potentiae. Probatio assumpti: quia¹ sensus communis immutatur a praesente sensibili, et non manet abeunte sensibili impressio in sensu. Abeunte tamen sensibili remanet impressio in anima in virtute fantastica et memorativa, sicut pictura quaedam, ut dicit littera.^a Quare differt sensus communis ab istis.

2.2. Item, de aestimativa arguitur, quia virtus aestimativa elicit formam insensatam, sicut ovis iudicat² pastorem amicum et lupum inimicum; <sed>³ amicitia et inimicitia sunt formae insensatae. Sensus autem communis non recipit nisi sensibilia per se. Quare apparet per differentiam obiectorum quod differt aestimativa a sensu communi.

3. Intelligendum quod sensus particulares, <sensus> communis, fantasia, aestimativa et memorativa sunt diversae animae potentiae. Nam unusquisque particularis comprehendit suum⁴ obiectum

operationes diversae. Ergo et diversae potentiae. Quod autem sint diversae operationes earum, probatio: quia sensus communis immutatur a praesente sensibili, et non remanet impressio sensibilis in sensu abeunte sensibili. Sed in virtute fantastica et memorativa abeunte sensibili remanet impressio ipsius sensibilis interius in anima ut pictura¹ quaedam, ut dicit littera.^a Ergo videtur quod istae virtutes differant a sensu communi.

2.2. Item, arguitur de exstimativa, quia ipsa elicit formam insensatam,² ut ovis iudicat lupum inimicum et pastorem amicum; sed³ amicitia et inimicitia sunt formae insensatae. Sensus⁴ autem communis non recipit nisi sensibilia per se. Ergo virtus exstimativa differt a sensu communi, sicut apparet per differentiam obiectorum.

3. Intelligendum quod sensus particulares, sensus communis, fantasia⁵ et exstimativa et memorativa sunt diversae potentiae⁶ animae, quod apparet ex operationibus diversis, quia unusquisque

1 probatio assumpti: quia] *scripsi* : probatio assumpti: quod O : probatio: assumpto quod White; vide qu. 7 (2) et qu. 10 (1.2). || 2 iudicat] indicat O (ut v.). || 3 sed] *supplevi* duce R, nam *malim*. || 4 suum] *super ante suum del.* O.

a Arist., Mem. 1, 450a27-b11; 1, 450b18-451a8.

1 pictura] *proiectura* R. || 2 insensatam] *instinctam* R. || 3 sed] *nam malim*. || 4 Sensus] *forma autem ante Sensus del.* R. || 5 fantasia] *fantastica ante fantasia del.* R. || 6 potentiae] *operationes* R.

proprium et non obiectum alterius sensus. Sensus¹ communis omnia obiecta sensuum particularium comprehendit et iudicat differentiam inter ea. Abeunte autem sensibili non remanet impressio sensibilis, neque in sensibus² propriis neque in sensu communi. Impressio tamen et figura sensibilis remanet interius³ in anima, sicut experimur. Ergo oportet quod in anima sit alia virtus a sensu communi et sensibus⁴ propriis in qua remaneat huiusmodi impressio vel pictura. Ista autem pictura remanet in virtute fantastica et memorativa diversimode, quia fantastica comprehendit illam picturam secundum quod est fantasma absolute, et non secundum quod est fantasma prius visi vel prius intellecti aut auditi, sed secundum se; et ideo sub ista ratione in virtute fantastica conservatur. Istud tamen fantasma vel pictura a virtute memorativa comprehenditur sub ratione qua est alicuius imago sub ratione prius sensati vel intellecti. Ex hoc apparet quod huiusmodi fantasma sub alia ratione conservatur in virtute \memorativa/ quam <in> fantastica. Sic igitur apparet quod istae virtutes differunt ab

sensus¹ particularis apprehendit suum proprium obiectum, sensus autem communis apprehendit obiecta aliorum sensuum, et iudicat inter /Expl.: Roma, Bibl. Angelica 560. Inc.: Roma, Bibl. Angelica 549, R 98ra/ ea² differentiam. Abeunte autem sensibili non remanet impressio vel pictura sensibilis in sensibus propriis neque in sensu communi. Experimur tamen quod impressio et figura ipsius sensibilis manet interius in anima. Ergo in anima est alia virtus a sensu communi et a sensibus particularibus in qua remaneat huiusmodi pictura. Remanet autem in virtute fantastica et memorativa, sed diversimode, quia virtus fantastica illam picturam comprehendit secundum se, scilicet secundum quod est fantasma absolute, non secundum quod est fantasma vel imago prius visi vel auditi vel intellecti; et ideo sub ista ratione in virtute fantastica conservantur secundum quod fantasma absolute. Illud autem fantasma a virtute memorativa apprehenditur sub ratione qua est imago alterius, utpote prius sensati vel intellecti; et ex hoc patet quod

1 Sensus] *an* <Et> sensus *vel* Sensus <autem> scribendum? || 2 sensibus] sensi^{bs} O. || 3 interius] interitus *a.c.* O. || 4 sensibus] sensibilibus O.

1 sensus] *si post sensus del.* R. || 2 ea] hic deest principium quaestionum De memoria et reminiscencia *in marg.*, *al. man.*, Bibl. Angelica 549, f. 98ra.

invicem, et ratione obiectorum et operationum:¹ obiectum sensitivae est sensibile; <obiectum> fantasticae fantasma absolute; obiectum memorativae est fantasma secundum quod est imago prius sensati aut intellecti.

Virtus autem aestimativa differt ab istis virtutibus operatione et obiecto. Virtus enim aestimativa comprehendit formam insensatam, et ex hoc differt a sensu communi et particularibus, quia² non comprehendunt³ nisi sensibilia. Differt etiam a fantastica, quia fantastica comprehendit fantasma⁴ alicuius sensibilis quod quidem fantasma relinquitur ex aliquo sensibili, et sic differt aestimativa operatione et obiecto. Unde videmus quod ovis comprehendit amicitiam et inimicitiam, ut patet, et hoc est virtute aestimativa.

Est tamen intelligendum: cum sint diversae potentiae et virtutes animae, nihil prohibet unam earum esse radicem et originem aliarum.

huiusmodi fantasma conservatur in virtute memorativa sub alia ratione quam in virtute fantastica. Sic igitur patet quod istae virtutes adinvicem differunt ratione obiectorum et operationum,¹ quia obiectum sensus est praesens sensibile; obiectum autem fantasticae est fantasma absolute; obiectum autem memorativae est fantasma secundum quod imago prius sensati vel intellecti.

Virtus autem exstimativa differt ab istis virtutibus operatione et obiecto, quia comprehendit formam insensatam et eam elicit; et ex hoc differt a sensu communi et a sensibus particularibus, quia non comprehendunt² nisi sensibilia. Differt etiam a fantastica, quia fantastica comprehendit fantasma alicuius sensibilis quod ex³ aliquo sensibili relinquitur. Et sic patet quod exstimativa differt ab his operatione et obiecto. Unde ovis apprehendit amicitiam pastoris et inimicitiam lupi, et hoc virtute exstimativa.

Et est intelligendum quod cum sint diversae virtutes et potentiae animae, nihil prohibet unam illarum esse radicem aliarum. Sicut

1 et operationum] *del. White.* || 2 quia] qui O. || 3 comprehendunt] comprehendit *a.c.* O. || 4 fantasma] forma *ante* fantasma *del.* O.

1 et operationum] *del. White.* || 2 comprehendunt] comprehendit R. || 3 ex] est R.

Sicut nutri/O 219vb/tiva, augmentativa et generativa sunt diversae potentiae, tamen nutritiva est origo aliarum, sic in proposito, quamvis istae sint diversae potentiae animae, tamen sensus communis et particularis sunt¹ origo et radix istarum virtutum, sic quod fantastica, aestimativa et memorativa praesupponunt apprehensionem sensus communis. Et hoc² est causa, quare dicit Aristoteles^a quod fantasia et memoria est passio³ sensus communis. Non enim esset fantasia nec etiam memoria, nisi esset apprehensio sensus communis; et eodem modo de aestimatione. Non intendit ergo Philosophus quod fantastica et sensus communis sint unum et idem, sed intendit quod sensus communis est radix illius et aliarum, et propter hoc dicit quod est passio⁴ illius.

<Ad 1.1. Ex his ergo patet ad rationem.>

Quaestio 10

“Dubitabit autem aliquis propter quid etc.”^b

Utrum memoria insit omnibus

1 et particularis sunt] [et particularis] est *malim.* || 2 hoc] haec *malim.* || 3 est passio] sunt passionibus *White, non recte; cf. Arist., Mem. 1, 450a10-11; 1, 450a22-5.* || 4 est passio] sunt passionibus *White, non recte; cf. Arist., Mem. 1, 450a10-11; 1, 450a22-5.*

a *Arist., Mem. 1, 450a9-25* || b Dubitabit autem aliquis propter quid etc.] *Arist., Mem. 1, 450a25-6.*

videmus quod nutritiva, augmentativa et generativa sunt diversae potentiae, nutritiva tamen est radix et origo aliarum et ab eis praesupponitur, sic¹ in proposito, licet istae virtutes animae sint diversae potentiae animae, tamen sensus particularis et communis sunt² origo et radix istarum virtutum, ita quod fantastica, memorativa et exstimativa praesupponunt apprehensionem sensus communis; et eodem modo est de exstimatione. Non igitur vult Aristoteles quod fantasia et memoria et exstimativa sint idem cum sensu communi, sed quod sensus communis sit radix et origo.

Ad 1.1. Ex his ergo patet ad rationem.

Quaestio 10

Deinde quaeritur utrum memoria

1 sic] sicut *R (ut v.).* || 2 sensus particularis et communis sunt] sensus [particularis et] communis est *malim.*

animalibus.

1. Quod sic videtur:

1.1. Quia sensus inest omnibus, et memoria causatur ex sensu. Quare etc.

1.2. Item, animalia quae percipiunt tempus habent memoriam. Sed omnia animalia tempus percipiunt. Quare etc. Probatio: quia omnia animalia sentiunt motum. Tempus autem sentitur ex hoc quod motus sentitur, ut \dicitur/¹ quarto Physicorum.^b <Ergo etc.>

2. Oppositum dicit littera.^c

3. Intelligendum quod memoria non inest omnibus animalibus, quia non² animalibus imperfectis quae sunt terrae affixa³ et non moventur ad aliquod distans. Propter hoc enim quod non moventur ad distans⁴ sufficit eis sola praesentia: †sensus ad praesentiam sensibilis et fantasia ad praesentiam sensibilis. Unde in absentia sensibilis non habent fantasiam; unde in absentia sensibilis non remanet in eis pictura vel fantasma.† Quaedam autem

insit omnibus animalibus.

1. Et videtur quod sic:

1.1. Sensus inest omnibus animalibus. Memoria autem causatur a sensu. Ergo etc.

1.2. Item, animalia quae percipiunt et sentiunt tempus¹ habent memoriam, ut dicit Aristoteles.^a Sed omnia animalia sunt huiusmodi, \quia/ omnia animalia sentiunt motum, quia habent sensum motus. Tempus autem sentitur ex eo quod motus sentitur, ut dicit Aristoteles quarto Physicorum.^b Ergo etc.

2. Oppositum dicit Aristoteles.^c

3. Intelligendum quod memoria non inest omnibus animalibus, quia non inest animalibus imperfectis quae sunt terrae fixa et non moventur² ad aliquod distans. Propter hoc enim quod non moventur ad aliquod distans sufficit eis sola apprehensio sensibilis, vel sensus seu fantasia, ad praesentiam sensibilis. Unde in absentia sensibilis non³ /R 98rb/ habent fantasiam, sed solum in praesentia. Et ideo in absentia

1 dicitur] dicit a.c. O. || 2 non] non <inest> White. || 3 affixa] White : affixi O. || 4 distans] <aliquod> distans White, fort. recte.

a Arist., Mem. 1, 449b28-30 || b Arist., Phys. IV.11, 218b21-219a10 || c Arist., Mem. 1, 450a15-19; cf. etiam Arist., Mem. 2, 453a6-9.

1 et sentiunt tempus] White : tempus et sentiunt R. || 2 moventur] mo² R. || 3 non] remanet post non del. R.

animalia moventur ad aliquod distans, <et> in his necesse est quod intentio \praeconcepta/¹ remaneat in memoria. Motus enim ad aliquod² distans est propter intentionem, et nisi illa intentio remaneret in memoria, non continuarent motum usque ad distans.³

Et intelligendum quod illa animalia⁴ quae habent memoriam sentiunt prius et posterius in tempore, quia memoria est acceptio alicuius sub ratione qua prius sensatum vel imaginatum vel intellectum. Non autem omne animal sic percipit tempus, quia prius de tempore absens est, et quaedam sunt animalia quae non percipiunt nisi illud quod praesens est. Ideo etc.

Ad 1.1. Ad rationem dico quod ex quocumque sensu non causatur memoria, sed ex sensu animalium habentium memoriam.

sensibilis non remanet in eis aliqua pictura sensibilis ipsius. Alia autem animalia¹ sunt quae moventur² ad aliquod distans, et in istis necesse est quod intentio vel impressio praeconcepta remaneat in memoria. Motus enim ad aliquod distans est propter aliquam intentionem; nisi autem illa intentio praeconcepta in memoria remaneat, non possent illa animalia continuare motum usque ad aliquid. Propter quod huiusmodi animalia necesse est habere memoriam.

Et intelligendum quod animalia quae habent memoriam sentiunt prius et posterius in tempore, quia memoria est <acceptio>³ alicuius sub ratione prius sensati vel intellecti. Sed non omne animal percipit sic tempus, quia prius de tempore est absens, et quaedam sunt animalia quae non percipiunt nisi praesens sensibile. Ideo non percipiunt tempus praeteritum, quod tamen requiritur ad memoriam.

Ad 1.1. Ad primam rationem dicendum quod memoria non causatur ex⁴ quocumque sensu, sed ex sensu animalium habentium memoriam.

1 praeconcepta] primo concessa a.c. O. || 2 aliquod] aliquid O. || 3 distans] fort. aliquod distans scribendum. || 4 animalia] glia ante animalia del. O.

1 animalia] omnia R. || 2 moventur] mo^z R. || 3 <acceptio>] White : om. R. || 4 ex] utroq post ex del. R.

Ad 1.2. Ad aliud dicendum quod non omnia animalia sentiunt prius et posterius in tempore, quia illud quod est prius praeteritum¹ est et absens, et tale non percipitur a quibusdam animalibus. Verum est enim quod omne animal sentit instans quod praesentialiter est de tempore vel in tempore, unde et sentit motum secundum illud secundum quod praesentialiter afficitur. Et istud non est cognoscere prius et posterius in motu, et ideo nec prius nec posterius in tempore.

Ad 1.2. Ad aliud dicendum quod non omnia animalia sentiunt prius et posterius in tempore, quia illud quod est prius praeteritum est et absens, et tale a quibusdam animalibus non percipitur. Verum enim est quod omne animal sentit instans quod praesentialiter est in tempore, unde et sentit motum secundum illud secundum quod praesentialiter afficitur. Sed hoc non est cognoscere prius et posterius in motu, nec in tempore. Ideo non omnia animalia habent memoriam neque sentiunt et percipiunt prius et posterius in motu et in tempore.

Quaestio 11

Utrum ad actum memorandi requiratur oblivio rei de qua est memoria.

1. Quod sic² probatio:

1.1. Auctoritate Avicennae,^a qui dicit quod memoria est conservativa actu intercisa. Sed illud cuius conservatio est intercisa illud³ oblitum est, ut videtur. Ergo memoria est alicuius/⁴ obliti, ita quod ad actum memorandi requiritur oblivio

Quaestio 11

Tertio quaeritur utrum ad actum memorandi alicuius rei requiritur oblivio illius rei de qua est memoria.

1. Et videtur quod sic:

1.1. Auctoritate Avicennae,^a qui dicit quod memoria est conservativa actu intercisa.¹ Sed illud cuius conservatio est intercisa oblitum est, ut videtur. Ergo videtur quod memoria sit alicuius obliti, ita quod ad memoriam vel ad

1 praeteritum] in tempore ante praeteritum del. O. || 2 sic] sit O. || 3 illud] an delendum? || 4 alicuius] alius a.c. O.

1 intercisa] hic et alibi interscisa R.

a Auctoritate—intercisa] hanc doctrinam in Libro de anima Avicennae non invenies, sed vide definitionem rememorationis (i.e. memoriae) in commento Averrois positam (Aver., Comp. Mem. [ed. Shields], pp. 48-9: "rememoratio autem est eius quod fuit oblitum. Et ideo rememoratio est conservatio abscesa.").

rei de qua est memoria.

1.2. Item, necesse est tempus intercipi inter primam notitiam et memoriam, sicut dicit Philosophus in littera pluries.^a Cum autem sit interpositio temporis, videtur esse oblivio illius notitiae. Quare ad actum memorandi requiritur oblivio rei de qua est memoria.

2. Ad oppositum: Illud cuius pictura et impressio remanet in anima non est oblitum, sed est ibi sicut in habitu. Sed eius cuius fit¹ me/O 220ra/moria impressio vel pictura remanet in anima, secundum Philosophum in littera.^b Quare non est memoria obliti.

3. Intelligendum est ad hoc quod res illa de qua est memoria fuit \necessario/² prius apprehensa, et veritas est quod tempus intercudit inter primam apprehensionem rei et memoriam; non tamen intercudit rei oblivio. Unde considerandum est quod aliud est aliquid cessare ab actuali consideratione et aliud est aliquid esse oblitum. Cum enim cessat ab actuali consideratione non

actum memorandi requiratur oblivio rei de qua est memoria.

1.2. Item, necesse est quod tempus intercipi inter primam notitiam et memoriam,¹ ut dicit Aristoteles in littera pluribus locis.^a Sed cum est interceptio temporis, videtur esse oblivio illius notitiae. Ergo ad actum memorandi requiritur oblivio rei de qua est memoria.

2. Oppositum arguitur: illud non est oblitum cuius pictura et impressio remanet in anima, sed est ibi, scilicet in anima, ut in habitu. Sed eius cuius fit memoria impressio vel figura remanet interiorius in anima, ut dicit littera.^b Ergo etc.

3. Intelligendum quod illa res de qua est memoria fuit necessario prius apprehensa,² et bene verum est quod tempus intercudit inter primam apprehensionem rei et memoriam; non tamen intercudit oblivio rei. Unde considerandum quod aliud est aliquid cessare ab actuali consideratione et aliud est aliquid esse oblitum. Cum enim cessat aliquis ab actuali consideratione

1 fit] sit O. || 2 necessario] actio a.c. O.

1 memoriam] mediam ante memoriam del. R. ||

2 apprehensa] apprehensi R.

a Arist., Mem. 1, 449b15-28; 1, 450a19-22; 2, 451a21-31 || b Arist., Mem. 1, 450a27-32.

est oblitum, immo bene remanet in habitu secundum Aristotelem in secundo De anima.^a Et ex hoc quod remanet in habitu potest exire/¹ in actum cum voluerit. Unde non est simile de eo qui habet habitualement considerationem, qui potest² exire in actum cum voluerit, qui tamen est absque actuali consideratione, et de aliquo <qui est> ante addiscere. In cognitionem autem rei oblitae non exit aliquis³ in actu [vel in cognitionem eius actu] cum voluerit, sed illud quod oblitum est oportet vel reinvenire vel addiscere iterato.

Dico igitur quod fantasma illius sensibilis de quo est memoria conservatur in virtute memorativa sub ratione qua prius sensatum aut intellectum, et non est oblivio illius cum remaneat in habitu.

Ad 1.1. Ad rationem in oppositum dicendum quod forte loquitur Avicenna^b de memoria secundum quod accipitur pro reminiscencia, quae forte est oblitum; vel dicendum quod memoria est conservativa actu intermiscisa, non intermiscisa oblivione sed actuali consideratione.

alicuius, illud non est oblitum, sed bene ibi remanet in habitu secundum quod dicit Aristoteles secundo De anima.^a Et ex hoc quod ibi in habitu remanet potest exire in actum cum voluerit. Unde non est simile de eo qui habet scientiam in habitu absque actuali consideratione, et de eo qui est ante addiscere,¹ qui adhuc non didicit scientiam. In cognitionem autem rei oblitae non exit aliquis statim in actu cum voluerit, sed oportet illud oblitum iterum reinvenire² aut addiscere.³

Dico ergo quod fantasma illius sensibilis de quo est memoria conservatur in virtute memorativa et tenetur ibi habitualiter sub ratione qua prius sensatum vel intellectum.

Ad 1.1. Ad rationem /R 98va/ autem Avicennae^b dicendum quod forte ipse loquitur ibi de memoria secundum quod non differt a reminiscencia, et forte reminiscencia est alicuius obliti; vel dicendum quod memoria est conservativa actu intermiscisa non oblivione, sed actuali consideratione.

1 exire] existere a.c. O. || 2 potest] sunt a.c. O.
|| 3 aliquis] aliquid O.

1 addiscere] adiscere R. || 2 reinvenire] revenire R. || 3 addiscere] adiscere R.

a Arist., An. II.5, 417a21-b2 || b Avicenna] i.e. Averroes, ut puto.

Ad 1.2. Ad aliud, quamvis tempus interveniat, non sequitur quod sit ibi oblivio, sed est interventus actualis considerationis.

Quaestio 12

Quaeritur utrum pueri sive noviter geniti sint immemores aut bene memorabiles.

1. Quod bene memorabiles probatio:

1.1. Auctoritate Platonis in Timaeo,^b qui dicit quod pueri bene memorantur eorum quae audierunt in pueritia.

1.2. Item, in quibus est motus fortis et impressio illi sunt bene memorabiles; cuius declaratio est, quia fortis motus et impressio facit ad receptionem et retentionem. Sed <in>¹ pueris fit fortis motus et impressio sensibilium, quia illa quae videntur nova videntur quasi mirabilia. Talia autem faciunt fortem motum. Quare, cum pueris videntur multa mirabilia, erunt bene memorabiles.

Ad 1.2. Ad secundum dicendum quod licet tempus interveniat, non tamen est oblivio, sed remanet fantasma habitualiter illo tempore.

Quaestio 12

“Et in hoc differt reminiscentia etc.”^a

Adhuc quaeritur duo de memoria.

Primum est utrum pueri vel noviter geniti sint immemores vel sint bene memorabiles.

1. Et videtur quod sint bene memorabiles:

1.1. Et hoc auctoritate Platonis in Timaeo,^b ubi vult quod pueri bene memorantur eorum quae in pueritia viderunt vel audiverunt.

1.2. Item, illi sunt bene memorabiles in quibus est fortis motus et fortis impressio; cuius declaratio est, quia fortis motus et impressio facit ad receptionem et bonam retentionem vel conservationem. Sed in pueris fit fortis motus et impressio sensibilium; cuius declaratio est, quia <illa quae>¹ videntur nova faciunt² admirationem, quae autem faciunt admirationem faciunt fortem motum. Sed

1 in] *White* : om. *O*.

1 <illa quae>] om. *R*. || 2 faciunt] *iteravit R*.

a “Et in hoc differt reminiscentia etc.”] *Arist., Mem. 2, 452a4-5.* || b *Plat., Tim. 26b.*

1.3. Item, anima pueri¹ est sicut tabula in qua nihil depictum est.² Sed in huiusmodi tabula \bene/ recipitur aliquid et retinetur, quia non impeditur alia pictura.

2. Oppositum dicit littera^a quod noviter geniti non sunt bene memorabiles.

3. Dicendum ad quaestionem quod pueri, ratione huius quod sunt in fluxu et motu augmenti, non sunt bene memorabiles. Sicut enim in aqua fluente non remanet impressio sigilli, immo statim elabitur, sic etiam impressio facta in puero non conservatur ibi, sed cito effluit illa impressio eo quod pueri, secundum quod tales, sunt in motu augmenti et fluxu.

Item, pueri ratione complexionis non sunt bene memorabiles, quia noviter geniti sunt humidi humiditate intensa, figura autem impressa in \nimis/³ humido non bene conservatur, sed cito dilabitur, sicut etiam de facili ruunt antiqua

omnia videntur pueris nova. Ergo etc.

1.3. Item, anima pueri¹ est sicut tabula nuda in qua nihil depictum \est/. Sed in huiusmodi tabula bene recipitur et retinetur aliquid, et non est impedimentum aliis picturis. Ergo videtur quod pueri sint bene memorabiles.

2. Oppositum dicit littera.^a

3. Intelligendum quod pueri, ratione huius quod sunt in fluxu et motu augmenti, non sunt bene memorabiles. Sicut enim in aqua fluente non remanet impressio sigilli, immo statim fluit et elabitur, sic etiam impressio facta in puero non retinetur vel conservatur in eo, sed tam cito effluit et elabitur eo quod pueri, secundum quod pueri, sunt in motu et fluxu augmenti.

Item, pueri noviter geniti non sunt bene memorabiles ratione complexionis,² quia pueri noviter geniti sunt humidi humiditate intensa. Forma autem in nimis humido impressa non bene conservatur vel retinetur, sed cito elabitur,

1 pueri] *an puerorum scribendum?* || 2 depictum est] *depingitur O.* || 3 nimis] *minus a.c. O.*

a Arist., Mem. 1, 450b5-7; 2, 453b4-7.

1 pueri] *an puerorum scribendum?* || 2 complexionis] *compressionis R.*

aedificia. †Et¹ quia pueri sive noviter geniti sunt in continuo motu augmenti, item,² quia maxime sunt humidi, ideo non sunt bene memorabiles.†

Intelligendum tamen quod pueri multum noviter /O 220rb/ geniti non sunt memorabiles in principio, quia propter nimiam³ humiditatem et fluxum impressio non remanet in eis. Posterius autem, cum aliquantulum sunt desiccati, memorantur cum receperint sensibilia, et potest contingere quod in pueris, si fuerit fortis⁴ motus et impressio, quod⁵ illa remanet in anima. Et quia illa quae sunt nova et admirabilia⁶ fortem impressionem faciunt in pueris, ideo pueri bene memorantur eorum admirabilium quae audierunt in pueritia.

Ad 1.1. Ad primam rationem dicendum quod istud non contingit pueris ex eo quod sunt in motu et <ex eorum> complexione quod sunt bene memorabiles,⁷ sed hoc est propter fortem impressionem factam in anima illorum.

sicut et de facili ruunt antiqua aedificia. Et ideo pueri, tum quia sunt in fluxu et motu augmenti, tum quia sunt nimis humidi, non sunt bene memorabiles.

Intelligendum quod pueri multum noviter geniti in principio <non sunt> bene memorabiles, quia propter nimiam humiditatem et fluxum impressio vel figura non bene retinetur vel remanet in eis. Posterius autem, cum sunt aliquantulum desiccati, recipiunt bene impressionem sensibilibum et memorantur, et potest contingere quod, si fiat in eis fortis motus vel impressio, quod¹ huiusmodi motus vel impressio remaneat in eorum anima. <Et> quia illa quae nova sunt et admirabilia faciunt fortem impressionem et motum in pueris, ideo pueri novorum et admirabilium quae audierunt in pueritia bene memorantur.

Ad 1.1. Ad rationem primam dicendum quod² non contingit in pueris eo quod sunt in fluxu et motu augmenti, et ex eorum complexione³ quae est nimis humida, quia hoc magis impedit, sed ex eo quod illa, cum sint nova, faciunt

1 Et] *an Ergo scribendum?* || 2 item] *an et scribendum?* || 3 nimiam] *m'nn'mam (!) p.c. O : minimam a.c. O.* || 4 fortis] *foras a.c. O.* || 5 quod] *an delendum?* || 6 admirabilia] *amirabilia O.* || 7 memorabiles] *memores O.*

1 quod] *an delendum?* || 2 quod] *O : quod <istud> White.* || 3 complexione] *compressione R.*

Ad 1.2. Ad secundum similiter dicendum quod, quamquam ita sit quod pueri bene memorantur eorum quae fecerunt fortem impressionem in ipsis,¹ ex hoc non sequitur quod [ratione complexionis in eis]² sint bonae memoriae ratione fluxus et complexionis in eis, immo magis oppositum. Et hoc innuit³ littera.^a

Ad 1.3. Ad tertium dicendum quod quamvis anima puerorum sit sicut tabula nuda, quia tamen sunt intensae humiditatis et fluiditatis, ideo non bene retinent.

Quaestio 13

Utrum tardi sint bonae memoriae.

1. Quod sic⁴ probatio:

1.1. Quia littera dicit^b quod veloces⁵ ingenii non sunt bene memorabiles, tardi autem sunt bene memorativi.⁶ Quare tardi sunt bonae memoriae.

1.2. Item, veloces et tardi opponuntur. Sed homines velocis⁷ ingenii non sunt bene memorativi.

1 ipsis] ipsum O (ut videtur). || 2 ratione complexionis in eis] del. White. || 3 innuit] intelligit O. || 4 sic] non ante sic del. O. || 5 veloces] White : velocis O. || 6 memorativi] reminiscitivi O. || 7 velocis] veloces White. ||

a Arist., Mem. 1, 450b5-7; 2, 453b4-7 || b Arist., Mem. 1, 449b6-8.

fortem motum in anima.

Ad 1.2. Ad aliud dicendum quod licet ita sit quod pueri bene memorantur¹ eorum quae fortem impressionem faciunt in eis, non tamen sequitur /R 98vb/ ex hoc quod ex ratione suae complexionis et fluxus sint bonae memoriae, sed magis ex hoc impediuntur. Et hoc innuit² littera.^a

Ad 1.3. Ad aliud dicendum quod licet anima puerorum sit sicut tabula nuda, nihilominus tamen quia pueri sunt in fluxu et motu intensae humiditatis, ideo non bene memorantur, ut dictum est.

Quaestio 13

Secundo quaeritur utrum <tardi> sint bonae memoriae sive bene memorativi.

1. Videtur quod sic:

1.1. Dicit Aristoteles in littera superius^b quod veloces ad inveniendum vel discendum non sunt bene memorabiles, sed tardi sunt bene memorabiles.

1.2. Item, veloces et tardi opponuntur. Sed veloces non sunt bene memorativi, ut prius dixit. Ergo,

1 memorantur] memoratur R. || 2 innuit] avi post innuit del. R.

per oppositum, tardi erunt bene memorativi.

2. Oppositum dicit littera,^a quia tardi sunt sicci, et ita eos non tangit impressio.

2. Oppositum dicit Aristoteles,^a scilicet quod tardi sunt immemores, quia sicci sunt, et ideo eis non tangit impressio.

3. Dicendum quod qui tardi sunt secundum intensionem ipsi non sunt bonae memoriae, quia sic tardi habent excellentem siccitatem et sunt sicci \intensa/¹ siccitate. In sicco autem excellenti non bene imprimitur figura vel impressio. Unde impressio sensibilis aut non tangit illos sic siccos, aut si tangit debiliter tangit ita quod non facit ibi fortem impressionem. Et ideo tardi excellenter non sunt bonae memoriae.

3. Dicendum quod tardi secundum intensionem,¹ hoc est secundum excellentiam, non sunt bonae memoriae, quia tales sicci sunt siccitate intensa. In sicco autem excellenti non bene imprimitur impressio vel figura sensibilis. Unde aut impressio ipsius sensibilis non attingit sic excellenter siccos, aut si attingit hoc est debiliter ita quod in eis non potest facere impressionem. Et ideo dico quod tardi excellenter non sunt bonae memoriae.

Intelligendum tamen quod aliqui possunt dici tardi dupliciter:² vel excellenter vel per comparisonem ad ingeniosos. Et illi³ qui sunt tardi excellenter, vix fit in eis impressio, et vix potest remanere.⁴ Quidam autem sunt tardi per comparisonem⁵ ad ingeniosos, sed sunt medii inter excellenter tardos et ingeniosos, et in istis melius

Est tamen intelligendum quod aliqui possunt dici tardi dupliciter: vel excellenter, et tales abundant² siccitate excellenti, et in talibus vix fit impressio et vix potest remanere; vel dicuntur tardi non excellenter sed per comparisonem ad ingeniosos et veloces, et tales sunt medii et³ inter veloces et excellenter tardos, et in talibus be-

1 intensa] intēta a.c. O. || 2 dupliciter] duppr O. || 3 illi] *An illis scribendum?* || 4 Et illis—potest remanere] *an recte?* || 5 per comparisonem] *verba iterata* O.

a Arist., *Mem.* 1, 450b7-11.

1 intensionem] inten()^{o3} R. || 2 abundant] *White* : habundant R. || 3 et] *an delendum?*

conservatur impressio quam in aliquibus aliis. Ideo sunt bonae memoriae. Unde dicit Commentator:^a qui habent cerebrum humiditate intensa non sunt bonae memoriae; item, qui habent cerebrum nimis¹ siccum non habent bonam memoriam; qui autem sunt medio modo sunt bene conservati.

Ad 1.1. Ad rationem dico quod <non> loquitur Aristoteles de tardis excellenter.

Ad 1.2. Ad aliud dicendum quod non sequitur, si [enim] ingeniosi "non sunt bene memorativi",² quod tardi excellenter sint bene memorativi; quia aliqua sunt quae consistunt in medio, et illa quae sunt in medio destruuntur per utrumque extremum. Unde, cum bona memoria consistat³ inter humidum et excellenter siccum, potest destrui bona memoria, vel ex intensa humiditate vel intensa siccitate.

ne fit¹ impressio et bene conservatur et retinetur, melius etiam quam in ingeniosis sive velocibus. Et hoc est quod dicit Commentator hic,^a quod illi qui habent cerebrum excellenter humidum non sunt bonae memoriae; qui autem habent cerebrum excellenter siccum neque sunt bonae memoriae neque bonae retentionis; qui autem cerebrum habent medio modo bonae memoriae et bonae retentionis sunt.

Ad 1.1. Ad primam rationem: Solutum est, quia² Aristoteles ibi vocat tardos per comparisonem ad veloces sive ingeniosos.

Ad 1.2. Ad aliud³ dicendum quod non sequitur quod <si>⁴ ingeniosi vel veloces non sunt bene memorativi, <quod tardi excellenter sint bene memorativi>;⁵ quia aliqua sunt quae consistunt in medio, et illa quae consistunt in medio destruuntur per utrumque oppositorum, scilicet superabundantia et defectu. Unde, cum bona memoria consistat in medio inter humidum excellenter et siccum excellenter, potest destrui vel ex intensa siccitate vel ex intensa

1 nimis] *White* : minus *O*, fort. nimius *p.c.* || 2 memorativi] memorati *O*. || 3 consistat] consistat <in medio> *White*, fort. recte.

1 fit] compressio post fit del. *R.* || 2 quia] *White* : quod *R.* || 3 aliud] sequitur post aliud del. *R.* || 4 <si>] *White* : om. *R.* || 5 <quod—memorativi>] *White* : om. *R.*

humiditate. Et sic non oportet quod excellenter tardi sint bene memorativi, sicut patet ex praedictis.

Quaestio 14

“De ipso autem reminisci etc.”^a

Quaeritur circa istud primo utrum reminiscentia sit iterum addiscere¹ vel iterum invenire.

1. Quod sic probatio:

1.1. Quia dicit Avicenna:^c reminiscentia est /O 220va/ resumptio notitiae alicuius obliti. Illud autem quod oblitum est ignotum est. Sed ignotum sive oblitum non potest accipi nisi per inventionem aut per doctrinam. \Si per doctrinam/, tunc est iterum addiscere;² si per inventionem, tunc est iterum invenire. Quare etc.

2. Oppositum dicit littera.^d

1 addiscere] adiscere O. || 2 addiscere] adiscere O.

a “De ipso autem reminisci etc.”] *Arist., Mem. 1, 451a18* || b “In quo autem dubitabit”] *Locum non inveni* || c Avicenna] *haec Averrois doctrina de “inquisitio (vel investigatio) per rememorationem” (i.e. reminiscentia) potius quam doctrina Avicennae de reminiscentia videtur esse; cf. Aver., Comp. Mem. (ed. Shields), pp. 48-49; 59-60* || d *Arist., Mem. 2, 451b6-10; 2, 452a4-7.*

Quaestio 14

“In quo autem dubitabit.”^b

Consequenter quaeritur de reminiscentia utrum reminiscentia sit iterum invenire <vel iterum addiscere>.

1. Et videtur quod sic:

1.1. Quia dicit Avicenna^c quod reminiscentia¹ est resumptio notitiae alicuius obliti. Illud autem quod oblitum est ignotum est. Sed illud quod est ignotum vel oblitum non potest accipi nisi altero duorum modorum, scilicet /R 99ra/ per inventionem vel per doctrinam. Si autem accipiatur per inventionem, sic est iterum invenire; si autem accipiatur per doctrinam, sic est iterum addiscere.² Ergo videtur quod reminiscentia³ sit iterum invenire vel iterum addiscere.⁴

2. Oppositum vult Aristoteles in littera.^d

1 reminiscentia] memoria R. || 2 addiscere] adiscere R. || 3 reminiscentia] *White* : memoria R. || 4 addiscere] adiscere R.

3. Dicendum quod reminiscentia non est iterum addiscere¹ nec iterum invenire; est tamen resumptio notitiae alicuius praehabiti. Unde considerandum quod reminiscentia differt ab iterum invenire et iterum addiscere² ex parte principii et finis. \Ex parte finis/, quia reminiscentia est resumptio notitiae alicuius prius sensati aut intellecti. Iterum addiscere³ aut iterum invenire non est resumptio notitiae alicuius sub ratione qua prius sensatum aut intellectum, sed absolute.

Item, reminiscentia est inquisitio⁴ quaedam quae procedit ab aliquo principio in memoria retento. Reminiscentia autem,⁵ cum sit respectu alicuius ignoti et inquisitio illius ignoti, debet esse ex quodam principio. Illud principium [in reminiscentia] est in memoria retentum, \ut/ si aliquis memoretur quoniam hoc est sibi factum et ignoret⁶ quis sibi fecit hoc, ex hoc principio procedit ad inquirendum quis sibi fecit hoc. Hoc est reminiscentia.

3. Intelligendum quod reminiscentia non est iterum invenire vel iterum addiscere; reminiscentia tamen est resumptio notitiae alicuius praehabiti. Unde sciendum quod reminiscentia differt ab hoc quod est iterum invenire vel iterum addiscere et ex parte principii et ex parte finis. Ex parte finis, quia reminiscentia est resumptio notitiae alicuius non absolute,¹ sed sub ratione qua prius sensatum vel intellectum. Sed iterum addiscere vel iterum invenire non est resumptio notitiae alicuius sub ratione qua prius sensatum vel intellectum, sed [reminiscentia est resumptio notitiae alicuius] absolute.

Item, reminiscentia est inquisitio quaedam procedens ex aliquo principio in memoria retento.² Reminiscentia, cum sit inquisitio quaedam respectu alicuius ignoti, ipsa debet esse ex quodam principio, quia omnis inquisitio est ex quodam principio. Et principium est in memoria retentum;³ unde si aliquis rememoretur quod hoc sibi factum est et ignoret quis fecit sibi hoc, ex hoc principio in memoria retento procedit ad inquirendum

1 addiscere] adiscere O. || 2 addiscere] adiscere O. || 3 addiscere] adiscere O. || 4 inquisitio] inquisitio \vel investigatio/ O. || 5 autem] enim White, fort. recte. || 6 ignoret] ignorat O.

1 absolute] habite R. || 2 retento] retēpto (vel recēpto?) R. || 3 retentum] reteptum (vel recep-tum?) R.

Iterum autem addiscere¹ procedit a principio tradito a doctore; iterum² invenire non procedit ex principio in memoria retento, sed ex novis motibus ex quibus procedit cognitio rei. Et sic differunt ex parte principii et finis.

Ad 1.1. Ad rationem in oppositum dicendum quod minor falsa est, cum dicitur: "prius ignotum non resumitur etc.", quia alicuius obliti potest esse cognitio ex principio tradito a doctore. Item, potest similiter hoc esse ex principiis ad quae de novo cogitat aliquis. Item potest esse cognitio obliti ex principio in memoria retento, et tunc est reminiscentia.

Ex hoc apparet quod reminiscentia non est alicuius penitus obliti, quia principium eius remanet in

quis fecit sibi illud. Sed iterum invenire et iterum addiscere non procedit sic, quia iterum addiscere procedit ex principio sibi tradito a doctore; iterum autem invenire non procedit ex principio in memoria retento, sed ex novis motibus ad quos consequitur cognitio rei. Et ita apparet quod reminiscentia non est iterum invenire <vel>¹ addiscere. Neque enim est reminiscentia resumptio cuiuscumque notitiae, sed resumptio alicuius notitiae ut prius sensati vel intellecti ex principio in memoria retento.

Ad 1.1. Ad rationem dicendum quod alicuius obliti potest esse cognitio ex principio tradito a doctore. Item, obliti potest esse cognitio ex principiis ad quae vel ex quibus aliquis cogitat de novo. Item, cognitio obliti potest esse ex principio in memoria retento sub ratione qua prius sensatum vel intellectum. Et sic reminiscentia est alio modo² prius obliti quam per inventionem vel doctrinam.

Et ex hoc patet unum,³ quod reminiscentia non est alicuius penitus obliti, quia principium eius

1 addiscere] adiscere O. || 2 iterum] an <et> iterum scribendum?

1 <vel>] White : om. R. || 2 alio modo] White : aliquo modo R. || 3 unum] R : verum White.

virtute memorativa. Unde anima consuevit ire ex uno motu ad alium, et primus motus remanet in anima, et ex illo procedit ad alium. Et ideo, cum remaneat ibi motus in suo principio, non est oblitum penitus, licet quantum ad suam impressionem hoc sit verum.

Quaestio 15

Utrum reminiscentia differat a memoria.

1. Quod non videtur:

1.1. Quia reminiscentia est prius obliiti. Item, memoria est prius obliiti. Et cum idem sit obiectum utriusque, quare sunt idem.

2.1. Oppositum dicit littera,^a unde non sunt idem memorativi et reminiscitivi, immo veloces ingenio bene inquirunt et sunt bene reminiscitivi, tardi autem e contrario.

2.2. Item, hoc apparet ex tempore,^b quia reminiscentia antecedit

in virtute memorativa remanet, quia anima ex uno motu consuevit ire in alium motum, et primus remanet in anima, et ex illo contingit ire in alium motum. Et sic illud non est oblitum, quia remanet in principio, licet sit oblitum, quia non remanet ibi propria impressio.

Quaestio 15

Secundo quaeritur utrum reminiscentia differat a memoria.

1. Et videtur quod non:

1.1. Quia reminiscentia est acceptio prius visi vel auditi, similiter et memoria. Cum ergo utriusque sit idem obiectum, videtur quod memoria et reminiscentia sint unum et idem.

2.1. Oppositum patet per Aristotelem^a dicentem in littera quod differunt, quia non sunt idem memorativi et reminiscitivi; immo veloces ingenio sunt bene reminiscitivi et non sunt bene rememorativi, et bene inquirunt ex aliquo principio quod habent in memoria; tardi autem e contrario se habent.

2.2. Iterum, ex tempore patet quod differunt,^b quia reminiscentia

^a Arist., Mem. 1, 449b4-8; 2, 451a18-b6; 2, 453a4-9 || ^b cf. Arist., Mem. 2, 451b2-6.

memoriam.

2.3. Item, reminiscentia inest solum hominibus, memoria autem inest aliis <animalibus>.^a

3. Intelligendum quod non sunt penitus idem, quia memoria est acceptio alicuius secundum quod prius sensatum vel intellectum, et hoc per se. Reminiscentia autem non est talis acceptio per se, immo in reminiscentia proceditur ad istam acceptionem memoriae ex aliquo principio in memoria *\retento/*.¹ Unde memoria est acceptio alicuius sub ratione prius sensati vel intellecti, et reminiscentia est inquisitio memoriae alicuius prius sensati vel intellecti <ex principio quodam>. Unde, sicut differt apprehendere aliquid per se et simpliciter ab² apprehendere aliquid per decursum ab uno in aliud, sic differt memoria a³ reminiscentia. Memoria enim accipit aliquid simpliciter sub ratione qua sensatum vel intellectum absolute, reminiscentia autem ab aliquo in memoria retento discurrit ad rememorandum⁴ */O 220vb/* aliud.

antecedit memoriam.

2.3. Iterum, quia memoria non solum inest hominibus, sed et aliis animalibus, reminiscentia vero solum */R 99rb/* inest hominibus, et non aliis animalibus.^a

3. Intelligendum quod memoria et reminiscentia non sunt idem penitus, quia memoria est acceptio alicuius secundum quod prius sensatum vel intellectum, et hoc per se. Reminiscentia autem non est talis acceptio per se, immo in reminiscentia proceditur ad istam acceptionem memoriae ex aliquo principio in memoria retento. Unde verum est quod memoria est acceptio alicuius prius sensati aut intellecti, et hoc per se, et reminiscentia est inquisitio memoriae alicuius sensati prius vel intellecti ex principio quodam. Unde sicut differt apprehendere aliquid per se et simpliciter ab¹ apprehendere aliquid per decursum ab uno in aliud, sic etiam et memoria et reminiscentia differunt. Memoria enim² accipit aliquid simpliciter sub ratione qua sensatum vel intellectum, et reminiscentia accipit illud ex principio retento in memo-

1 retento] contento *a.c.* O. || 2 ab] et O. || 3 a] et O. || 4 rememorandum] remo^d O.

a cf. *Arist., Mem. 2, 453a4-9.*

1 ab] et R. || 2 enim] autem R.

Ad 1.1. Ad rationem dicendum quod quamquam sit idem obiectum utriusque, quia tamen ad illud obiectum aliter pervenit memoria et alio modo pervenitur ad ipsum in reminiscencia, ideo differt operatio unius ab operatione alterius. Unde bene differt operatio ex modo perveniendi in obiectum, et non ex solo obiecto.

Quaestio 16

Utrum reminiscencia sit passio partis intellectivae vel sensitivae.

1. Quod intellectivae probatio:

1.1. Quia dicit littera^a quod reminiscencia est sicut syllogismus/¹ quidam. Sed syllogizare est actus partis intellectivae et non sensitivae. Quare etc.

1.2. Item, discurrere ab uno in aliud videtur esse solum partis intellectivae et non sensitivae. Sed in reminiscencia est discursus a principio in memoria retento ad aliud memorandum. Quare etc.

1 syllogismus] sensus a.c. O.

a Arist., Mem. 2, 453a9-12.

ria, retento ad memorandum illud. Et sic patet quomodo differunt.

Ad 1.1. Ad rationem dicendum quod licet idem sit¹ obiectum, quia tamen ad illud obiectum diversimode pervenit² memoria et reminiscencia, hinc est quod alia est operatio memoriae et reminiscenciae. Unde non solum differt operatio ex obiecto, sed ex modo deveniendi ad obiectum.

Quaestio 16

Tertio quaeritur utrum reminiscencia sit operatio vel passio virtutis sensitivae vel intellectivae.

1. Et videtur quod intellectivae:

1.1. Quia dicit littera^a quod reminiscencia est sicut syllogismus quidam. Syllogizare autem est partis intellectivae et non sensitivae.³ Ergo et reminiscencia.

1.2. Item, discurrere ab uno in aliud videtur esse solius intellectus et non partis sensitivae. Sed reminiscencia est discursus ab uno in aliud ut a principio in memoria retento ad memorandum aliud. Ergo etc.

1 sit] subiectum post sit del. R. || 2 pervenit] perveniunt malim. || 3 intellectivae et non sensitivae] sensitivae et non intellectivae R.

1.3. Item, si reminiscentia esset partis sensitivae solum et non intellectivae, tunc reminiscentia inesset aliis <animalibus> ab homine, sicut et memoria, quia alia animalia ab homine habent virtutem sensitivam. Sicut ergo habent memoriam, ita habebunt reminiscentiam.

2. Ad oppositum dicit Aristoteles^a quod reminiscentia est passio in organo et passio corporea.¹

3. Dicendum quod reminiscentia est passio corporalis existens in organo corporali. Et huius signum est, quia volentibus reminisci, cum non inveniant quod quaerunt, accidit eis inquietudo et turbatio ita quod si velint desistere ab ipso reminisci nihil minus adhuc cogitant. Istud autem contingit, quia huiusmodi passio est in organo, et cum organum motum est, non est/² in potestate nostra ut cesset statim ille motus. Sic autem non est de operatione intellectus, quae non est in organo, quia talis operatio cessat ad imperium voluntatis. Unde, sicut

1.3. Item, si reminiscentia esset solum partis animae sensitivae et non intellectivae, tunc inesset aliis animalibus ab homine, sicut et memoria. Cuius ratio est, quia alia animalia ab homine habent virtutem sensitivam, sicut et homo. Sicut ergo alia animalia habent memoriam, sic et reminiscentiam debuerunt habere.

2. In oppositum est¹ Aristoteles,^a qui dicit reminiscentiam esse passionem corpoream in organo corporeo existentem.²

3. Intelligendum quod reminiscentia est passio corporea in organo corporali existens. Et huius³ signum est, quia volentibus reminisci, cum non inveniant illud quod quaerunt, accidit inquietudo et turbatio ita quod si ab ipso reminisci vellent desistere⁴ nihilominus adhuc cogitant. Istud autem contingit, quia huiusmodi passio est in organo, et cum organum motum est, non est in potestate nostra ut statim cesset ille motus. Sic autem non est de operatione intellectus quae non est in organo, quia cessat talis ope-

1 corporea] corpor(a) O : an corporalis scribendum? || 2 non est] statim a.c. O.

a cf. Arist., Mem. 2, 453a14-19.

1 est] littera post est del. R. || 2 existentem] White : existente R. || 3 huius] hoc R. || 4 desistere] destistere R.

motus irae non sedatur statim, cum aliquis voluerit, sic etiam nec huiusmodi inquisitio quae est in reminiscentia statim sedatur nec¹ cessat, cum aliquis voluerit. Et hoc contingit, quia est passio in organo corporali.

Item, hoc apparet ex alio.² In reminiscentia est acceptio alicuius sub ratione particulari, quia ibi est acceptio alicuius sub ratione prius visi aut auditi.³ Hoc autem, scilicet talis acceptio,⁴ est sub ratione particulari. Sed⁵ acceptio alicuius sub ratione particulari est proprium virtutis sensitivae et non intellectivae. <Et ideo reminiscentia est passio virtutis sensitivae et non intellectivae.>⁶

Unum⁷ tamen considerandum est, quod reminiscentia non est passio cuiuscumque virtutis sensitivae, sed sensitivae coniunctae⁸ virtuti intellectivae. Cuius ratio est: illud quod est in ordine inferiori, cum attingit illud quod est in ordine superiori, perfectius est. Unde virtus sensitiva, cum coniuncta est virtuti intellectivae, potentior est quam

ratio ad imperium voluntatis. Unde, sicut motus irae non statim cessat vel sedatur cum aliquis voluerit, <sic etiam nec huiusmodi inquisitio quae est in reminiscentia statim sedatur nec cessat cum aliquis voluerit>.¹ Et illud contingit, quia est passio in organo corporali.

Hoc etiam patet ex alio. In reminiscentia est acceptio alicuius sub ratione² particularis [quia ibi est acceptio alicuius sub ratione particularis], quia ibi est acceptio alicuius sub ratione prius visi vel auditi. Hoc autem, <scilicet talis acceptio, est sub ratione particulari. Sed acceptio alicuius>³ sub ista ratione proprium est virtuti⁴ sensitivae et non intellectivae. Et ideo reminiscentia est passio virtutis sensitivae et non intellectivae.

Unum tamen considerandum est, quod reminiscentia non est passio cuiuscumque virtutis sensitivae, sed sensitivae virtutis coniunctae virtuti intellectivae. Cuius ratio est, quia illud quod est in ordine inferiori, cum attingit seu coniungitur ad illud quod est in ordine superiori, ipsum est perfectius. /R 99va/ Unde virtus sensi-

1 nec] nec nec a.c. O. || 2 alio] aliquo a.c. O. || 3 auditi] sensati O. || 4 scilicet talis acceptio] An delendum? || 5 Sed] Sub (ut videtur) a.c. O. || 6 Et ideo reminiscentia est passio virtutis sensitivae et non intellectivae] White : om. O. || 7 Unum] Unde O. || 8 coniunctae] connut'te (?) vel connuc'te a.c. O.

1 <sic—voluerit>] White : om. R. || 2 ratione] prius visi vel auditi post ratione del. R. || 3 <scilicet—alicuius] White : om. R. || 4 virtuti] an virtutis scribendum?

ipsa absolute considerata. Unde aliquid aliud convenit¹ virtuti sensitivae hominis quam alterius animalis. Sicut enim intellectus qui est in homine potest conferre universalia ad invicem et discurrere ab uno ad aliud, sic virtus sensitiva² quae est in homine potest conferre ad invicem intentiones individuales³ et discurrere ab uno particulari in aliud. Et ideo dico quod reminiscentia est passio virtutis sensitivae secundum quod coniungitur intellectivae.

Ad 1.1. Ad primum in oppositum dicendum quod reminiscentia non est in veritate syllogismus, immo est sicut quidam syllogismus eo quod, sicut in syllogismo est discursus a principiis universalibus usque ad conclusionem, sic in reminiscentia est discursus a particulari principio in memoria retento usque ad aliquid quod prius est visum /O 221ra/ vel auditum. Quamvis igitur syllogizare sit virtutis intellectivae, tamen sic discurre

tiva coniuncta intellectivae virtuti potentior est quam prius per se sensitiva. Unde aliquid convenit virtuti sensitivae hominis quod non convenit virtuti sensitivae aliorum animalium. Sicut enim ratio universalis sive intellectus in homine existens potest conferre universalia adinvicem et ab uno in aliud discurrere, sic etiam virtus sensitiva quae est in homine potest¹ conferre intentiones individuales adinvicem et ab uno particulari in aliud discurrere. Et ideo dico quod reminiscentia est passio virtutis sensitivae hominis secundum quod virtus sensitiva coniungitur intellectivae.

Ad 1.1. Ad rationem primam dicendum ad maiorem quod reminiscentia non est in veritate syllogismus, sed est sicut quidam syllogismus eo quod, sicut in syllogismo est discursus a principio universali ad conclusionem, sic in reminiscentia est discursus a principio particulari in memoria retento ad aliquid visum vel auditum. Licet igitur syllogizare sic universaliter sit actus ipsius intellectus, tamen sic discurrere ab uno parti-

1 convenit] contingit O. || 2 sensitiva] sensitiva
cogitativa/ O. || 3 individuales] indivisibiles O.

1 potest] s post potest del. R.

rere bene est sensitivae actus coniunctae intellectivae.

Ad 1.2. Ad aliud dico quod discurrere ab uno universali ad aliud est actus \intellectivae/,¹ discurrere tamen a particulari usque ad particulare est actus sensitivae \coniunctae/² intellectivae.

Ad 1.3. Ad aliud dicendum quod non est idem iudicium de virtute hominis sensitiva et aliorum animalium, quia virtus sensitiva hominis coniuncta est intellectivae et potest discurrere ab uno in aliud et operari per modum deliberationis. Hoc autem non potest facere sensitiva aliorum <animalium>, immo ex quodam instinctu naturae procedunt ab uno in aliud.

EXPLICIUNT QUAESTIONES SUPER DE
MEMORIA ET REMINISCENTIA.

culari principio in aliud bene est actus virtutis sensitivae coniunctae intellectui.

Ad 1.2. Ad aliud dicendum quod discurrere ab uno universali ad universale est actus intellectus, tamen discurrere a particulari in particulare bene est actus sensitivae virtutis coniunctae intellectui.

Ad 1.3. Ad aliud dicendum quod non est idem iudicium de sensitiva hominis et aliorum animalium,¹ quia virtus sensitiva hominis eo quod intellectui coniuncta est perfectior est et potest ab uno in aliud discurrere et operari per modum deliberationis. Hoc autem non potest facere virtus sensitiva aliorum animalium; non enim est coniuncta virtuti intellectivae.² Neque potest ab uno in aliud discurrere, neque operari potest, per modum deliberationis, sed³ ex quodam instinctu naturali moventur animalia alia ad operandum. Et per hoc patet solutio ad rationem.

EXPLICIUNT QUAESTIONES SUPER
LIBRUM DE MEMORIA ET REMINISCENTIA.

1 \intellectivae/] intelligere *a.c.* O. || 2 \coniunctae/] coniuncta O (*ut v.*).

1 animalium] homini R. || 2 intellectivae] intelligibili R. || 3 sed] est *post sed del.* R.